

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ*SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

**MİCHEL FOUCAULT'DA İKTİDAR KURAMI VE KÜRESELLEŞME
SÜRECİ İLE DÖNÜŞÜMÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Rezzan ERSOY

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hayati AKTAŞ

HAZİRAN 2010

TRABZON

ONAY

Rezzan ERSOY tarafından hazırlanan Michel Foucault'da İktidar Kuramı ve Küreselleşme Süreci İle Dönüşümü adlı bu çalışma 29.06.2010 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Anabilim dalında **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Hayati AKTAŞ

Doç. Dr. Mustafa Çağatay OKUTAN

Yrd. Doç. Dr. Faruk EKMEKÇİ

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylım. ... / ... / ....

Doç.Dr. Yusuf ŞAHİN
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada orijinal olmayan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Rezzan ERSOY

ÖNSÖZ

20.yüzyıl düşüncesi kendinden önceki yüzyıl düşüncesinin bir uzantısı ve kritiği niteliğindedir.20. yüzyılı anlamadan ne küreselleşme sürecini, ne moderniteyi, ne de Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimi'nin bir izdüşümü niteliğinde olan ve hala içinde bulunduğumuz modern ulus-devlet egemenliğine dair rasyonel argümanlar sunabiliriz. Modernliğin, insanlık ve toplumlar için vaat ettiği daha iyi bir dünya gerçekliği, daha iyi ileri bir seviyede olduğuna dair bir dünya imgesi, ne yazık ki zihinlerde oluşmuyor. İnsanlığın, insani bir düzleme daha çok yakınlaşmaktan öte barbarlıktan yana bir tavır takınması ne dünün ne bugünün ne de yarının bir yanıtına boyun eğecek gibi duruyor. Toplumlar daha ileri bir evreye girmemiş; teknik ve teknoloji, nükleer enerji, nükleer reaksiyonlar insanlar üzerinde tahakküm kurmuş, nükleer füzyon gibi; bir ağır bir atomun daha hafif parçalara ayrılması gibi hem etik olarak, hem diğerkamda bölünmeler, parçalanmalar...

Bütün araştırmanın amacı, eleştiren, sorgulayan aklın, teknik bir akla dönüştüğü, savaşların daha çok insan öldürdüğü bir modernite çağında ortaya çıkan, 20. yüzyılın düşünce ve pratiğine damgasını vuran bir filozofu, Michel Foucault'yu anlamayı, 20.yüzyılı derinlemesine sorgulayan ve elektriksel kıvılcımlar yaratan çarpıcı bir sorgulayışı çağırır. Genel olarak modernliği, özellikle de modernliğin unsurları olan; Aydınlanma felsefesi, pozitivizm, pozitif bilimler,modern devlet, hümanizm, modern, disiplinler ve denetimsel kurum ve kuruluşlar (hastane, ordu, aile, okul, hapishaneler) gibi kavramlar ve oluşumları, küreselleşmeyle gelinen noktada eleştirel bir tarzla incelenmiştir.

Sosyal bilimlerin birçok dalından (uluslararası ilişkiler, felsefe, siyaset sosyolojisi, siyaset felsefesi) faydalanılan bu çalışmada, konuyu derinlikle araştırmam için beni şevklendiren hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Hayati Aktaş'a ve Foucault ile tanışmama vesile olan değerli arkadaşım Mustafa Kemal Aydın'a teşekkürlerimi sunarım.

Haziran, 2010

Rezzan ERSOY

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
ÖZET.....	VII
ABSTRACT.....	VIII
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	IX
GİRİŞ.....	1-5

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MODERNİTE VE İKTİDAR ANLAYIŞI	6-25
1.1. Modernite ve İktidar Kurumları.....	9
1.1.1. Disiplin Toplamları.....	10
1.1.1.1. Disiplinci Toplumun Mimari Modeli: Panoptikon.....	13
1.2. Denetim Toplamları.....	17
1.2.1 Sinoptikon: Mekansal Sınırlama ve Yabancılaşma.....	20

İKİNCİ BÖLÜM

2. FOUCAULT'DA İKTİDAR VE BİLGİ İLİŞKİSİ	26-37
2.1. Foucault'da Hakikat Rejimi.....	27
2.2. Parhesia ve İktidarın Dili:Söylem.....	30
2.3. Aydınlanma Nedir Sorusu ve Tarihsel Önemi.....	34

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KÜRESELLEŞME VE İKTİDAR İLİŞKİLERİ	38-57
3.1. Yeni Dünya Düzensizliği ve Ulus-Devletlerin Aşınması.....	39

3.2. Sermayenin Yersiz Yurtsuzlaşması	42
3.3. Küreselleşme ve Yeni Dil: İletişim Çağı	48
3.4. Küreselleşme ve Askeri Sacayağının Dönüşümü: NATO Örneği	52
SONUÇ	58
YARARLANILAN KAYNAKLAR	64
ÖZGEÇMİŞ	69

ÖZET

On dokuzuncu yüzyılın başından itibaren, Jeremy Bentham'ın 1787'de tanımlamış ve Panoptikon olarak simgeleştirmiş olduğu ve Napoleon kurumları olarak da kimilerince ifadelendirilen, bireylerin üretim aygıtına, bir eğitim aygıtına, ya da bir cezalandırıcı, hizaya getirici, disiplin edici ve normalleştirici kimi aygıtlara bağlı tutuldukları gözetim kurumları aracılığıyla, gün be gün kamusalığımızla imtihan olmaktadır. Bu cezalandırma veya günümüze uyarlıysak, tabir-i caizse "ayar verme" gibi amaçları olan belli insanların ve kadroların, (ustabaşı, hastabakıcı, gardiyan) gözetimi altında olur; bu cezalandırma araçları fabrikalarda para cezası, okul ve tımarhanelerde bireyi eylemsizliğe meyleden, bedensel, düşüncel veya ahlaki ıslah, hapishanelerde şiddete dayalı ve esasen bedensel cezalardır.

İnsanın varoluşunun ve zamanın işgücüne dönüştürmesi, "Sanayi Devrimi" sonrasında oluşan siyasal, ekonomik ve toplumsal konjonktürün gereği idi. "Yeni Dünya Düzensizliği", zamanın fenomeni olarak "Küreselleşme" hakikat rejiminde sefalet ve disipline etmeye değil, tüketimin öznelere olmaya çağırır. Siber zamanların bir gereği olarak interneti ve tüm kitle iletişim araçlarını kuşatıcı araçlar olarak kullanır. Bu süreç artık disipline eden bir zamanın pratiğini ifade etmekten çok, denetleyen; normalleştirme ve homojenleştirmekten çok, alternatiflerin içinde yerel olanı boğan ve yabancılaştıran, bütünleştirme ve parçalamaya işlevini tüm paradoksluluğuna rağmen bireylere içselleştiren, yılanın kıvrılmalarını andıran tekinsiz ama bir o kadar da her yere dokunan pratikleri içine alan bir durumun adıdır. Tüm bu dalgalanmalar, disiplin kurumları, iktidarın mikro-fizikleri ve Althusser tarafından, devletin ideolojik aygıtları olarak da adlandırılan; aileyi, kışlayı, okulu, fabrikayı, hastaneyi, tımarhaneleri ve hapishaneleri kurumsallaştıran pratikleriyle beraber kaçınılmaz olarak dönüşecektir. Artık Panoptikon'un küreselleşme çağındaki yeni adı Sinoptikon olarak adlandırılırken; disiplin toplumları, denetim toplumlarına, midye ise yılanı evrilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Panoptikon, Sinoptikon, Küreselleşme, İktidarın mikro-fizikleri

ABSTRACT

From the beginning of the nineteenth century, we are examined publically by surveillance apparatus which are expressed as Panopticon of Jeremy Bentham and also Napoleon institutions. These institutions disciplined the individuals to production apparatus or an education apparatuses or to the apparatuses of punishment, discipline and normalization.

All these apparatuses' punishments and their aims as "in a manner of speaking: fix and regulate" are actualized by under the surveillance of some individuals or cadre (foreman, engineer, guardian, teacher or doctor). These punishment means are in factory "the punishment of money"; in school, physical, mental and ethic rehabilitation; in prisons these punishments are by violence but actually "physical violence". All these discipline institutions such as hospitals, mental hospitals, factories, military posts, schools are part of the mechanism of industrial society but importantly a big social model of power. The transforming of being and time of individuals into labor force was the condition of the process after the "Industrial Revolution. "New World Disorder" or as a metaphor of "Globalization", calls individuals not to be discipline or work but to the subjects of consuming in the regime of truth. Cyber times, it uses web, all mass media as a surround resources. This process is more than to express of the time of discipline but surveillance; more than normalization and homogenization but surrounding the local one and causing to the alienation of the individual. Although there is an effect of paradox, aggregation and subdivision make the individual to internalize it and also it seems like weird coils of snake but as much again, touches to everything. All these coils, discipline institutions, the micro-physics of power and also as Althusser call "the ideologic apparatuses of state" are enforced to transform as family, factory, hospitals, mental hospitals, military post, schools etc. Consequently, On the process of globalization, synopticon is the consequence of panopticon, the institutions of surveillance are the result of the institutions of discipline and mole has evolved to the snake...

Key Words: Panopticon, Synopticon, Globalization, The micro-physics of power

ŞEKİLLER LİSTESİ

<u>Sekil Nr.</u>	<u>Sekil Adı</u>	<u>Sayfa Nr.</u>
1	Panoptikon sembolize edilmiş versiyonu.....	14
2	Panoptikon güncelleşmiş versiyonu.....	15
3	Magritte'in Piposu	33
4	NATO'nun 1995-2010 Arasındaki Küresel Nitelikteki Operasyonları ve Misyonları	55

GİRİŞ

On dokuzuncu yüzyıl önemli bir aşamanın, bugüne kadar süregelen ve kendini sürekli üreten bir dönüşümün, kırsallardan çoğalan postal seslerinin, sınıflara paha biçiren paranın şingir mıngır sesinin ve yeni bir dilin başka bir ifadeyle köklü ve farklı bir iktidar anlayışının kurgulanmasına yarayacak olan bir kültür endüstrisinin oluşmaya başladığı bir devrimler yüzyılıdır.

Artık zamanla beraber defalarca dönüşecek, algılarda farklı anlamlar ifade edecek olan ve kültür endüstrisinin araçları olacak bu sözcüklerin tarih yapıcıları ise hiç kuşkusuz; “endüstri”, “fabrika”, “orta sınıf”, “çalışan sınıf”, “kapitalizm” ve “sosyalizm” gibi sözcüklerdir. Devam edecek olursak; “aristokrasi” ve “demiryolu”nun yanı sıra “liberal” ve “muhafazakar” gibi siyasal terimler, “milliyet”, “bilim adamı”, “mühendis”, “proletarya” ve “ekonomik bunalım” gibi sözcükler de bunlar arasındadır. “Faydacı” ve “istatistik”, “toplumbilim” ve daha pek çok çağdaş bilimin adı, “gazetecilik” ve “ideoloji”, bu dönemde uydurulmuş ya da uyarlanmış sözcüklerdir. “Grev” ve “yoksulluk” da öyledir (Hobsbawm, 2008: 9).

Çağdaş dünya ve iktidar ilişkilerinin birbiriyle olan ilintisini, bu ilişkilerin işleyişini mümkün kılan kurum ve pratikleri çözümlemeye sıra geldiğinde, 1789 ve 1848 arasında patlak veren ve insanın tarımı, metalürjiyi, yazıyı, kenti ve en önemlisi ulus- devleti yaratan o uzak çağlardan beri, insanlık tarihindeki en büyük dönüşümünü oluşturduğu, Foucault gibi birçok filozof ve aynı zamanda tarihçi tarafından bu devrimin adı, tarihin uzun koridorlarında adı ve etkileri en çok konuşulanlardan biri olarak nitelendirilir.

Modern siyasetimizin arka planını oluşturan Fransız Devrimi’ni, “sui generis” ve onu fenomenleştiren başka bir özelliğe vurgu yapacak olursak; Fransız Devrimi’nden önceki devletler her zaman din temelinde kuruluyorken, Fransız Devrimi’nden sonraki devletler “ideoloji” temelinde kuruldular. Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin resmi ideolojisi tarafından da içselleştirilmiş, kurumlarıyla ve laiklik anlayışıyla Fransa’ya

öykümlü olduğunu da hatırlarsak, On sekizinci yüzyıldan önce, tanrıtanıma devlet asla olmamıştı .Devlet mutlaka din temelinde kuruluyordu.Sonuç olarak, felsefi devlet olamazdı.İdeolojinin; devletlerin yönetim biçimlerinin belli rasyonel argümanlarla desteklenmesinin, Fransız Devrimi'nden sonra gerçekleşen önemli bir fenomen olduğunu vurgulamak gerekecektir. (Foucault, 2005a: 244).Hatta Napoleon'un, tüm genç aydınlar ve yeni bir ulus inşası hayali kuran diğer aydınlar gibi, milli egemenlik düşüncesinin mimarı olan Jean-Jacques Rousseau takipçisi olduğu su götürmez bir gerçektir (Hobsbawm, 2008:87). Dönemin, filozof, hukukçu ve toplum reformcusu, Jeremy Bentham'ın "her yere bakan iktidar" uygulamasına dair teknik fikir, "Toplumsal Sözleşme" ile Fransız Devrimi'ne ilham kaynağı olan Rousseau'nun lirizmine eklenir ve bütünlük işler (Foucault, 2007: 92).

Dünya devrimi, İngiltere'nin ve Fransa'nın oluşturduğu çifte kraterden dışa doğru yayıldığından, başta Avrupa'nın dünyaya yayılması ve dünyayı fethetmesi biçimini aldı. İşte bu çifte devrimin dünya tarihinde en çok göze batan ve dünya tarihinde "sui generis" bir anlam ifade eden bir diğer sonucu ise, batılı birkaç rejim özellikle İngiltere tarafından yerkürenin egemenlik altına alınması olacaktır. Doğal olarak da günümüz iktidar ilişkilerini açıklarken bu devrim çağından modern zamanlara ulaşan hükümler anlayışının, o günlerin izdüşümü olduğunun anlamını da daha sağlıklı bir şekilde kavrayabiliriz.

XX.yüzyıldaki düşünce ve siyaset devrimlerinin önemi, Fransız Devrimi'nin açtığı imkan alanında yeşermiştir. Foucault'nun analizlerinin çoğunun, bu tarihsel patlamanın etrafında dönmesi tesadüfi bir şey değildir. Foucault'ya göre Fransız Devrimi olağanüstü bir siyasi olaydır; çünkü radikal değişimin imkanını tüm yönleriyle görmemizi sağlar: Yerleşik kurumların isyanla karşı karşıya kalması aynı zamanda Fransız Devrimi'nin siyasi düşünce ve hafızada hala yer almasının nedeni, "bizzat olay denen şeyin" bu devrimle ortaya çıkması ve "tiranlar da dahil olmak üzere hiç kimsenin olayın pençesinden kurtulamadığının" bu devrimle ilan edilmesidir. Devrimin oluşu her şeyi makbul kılmıştır (Bernauer, 2005: 258).

Kültür endüstrisinin merkezîyetçiliğinde, iktidar kurumlarının şekillendirdiği ve çerçeveselendirdiği bu terimlerin derinleştirildiği, açıklandığı, paradigmalara tikiştirildiği, sistemik düşüncenin merkezden merkeze aktarıldığı ve halka dikey olarak arz ettiği,

mutlakiyetçiliğin sonuyla birlikte iktidar tarafından, ekonomik, toplumsal, demografik, süreçlerin bilgisini içeren yönetsel bilginin müdahalesiyle, uygulanmaya başlanmıştır.

On dokuzuncu yüzyıl boyunca ve yirminci yüzyılın ilk yarısında bilgi, ekonomik gelişmeyle bir arada olmak zorundaydı İktidarın bilgeliği bu ekonomik gelişmelerin halkın üzerindeki negatif etkisini kullanılan “yeni dil” aracılığıyla olumlamaktan öte bu negatif etkilerin sürekli olarak düzeltilmesinde yatmaktadır.

On dokuzuncu yüzyıl ekonomisi esas olarak İngiliz Endüstri Devrimi'nin etkisi altında şekillenmişse, siyaseti ve ideolojisi de Fransızlar tarafından biçimlendirilmiştir. Nasıl ki İngiltere Avrupalı olmayan o öteki dünyanın geleneksel ekonomik ve toplumsal yapılarında hunhar bir dönüşüm gerçekleştirecek olan ekonomik sarkacı oluşturdu, çağın dünyasının demiryolları ve fabrikaları için bir örnekti ve bu kapitalist endüstri anlayışın üzerine en güzel oturacak, o sarkacın kıvrımlarını yakalayacak devrimi ve düşünceyi Fransa gerçekleştirdi. Yeni doğan her ulusun amblemi, üç renkli bayrakları oldu. Pek çok ülkeye hukuk kurallarını, bilimsel ve teknik örgütlenme modelini ve metrik ölçü sistemini verdi Fransa. Modern dünyanın ideolojisi, Fransa'nın bugünlere uzanan Jakoben geleneğinin izdüşümü ile Anglo-Sakson bireyselciliği tarafından yön bulmuştur.

On dokuzuncu yüzyılın ortalarında, o zamana dek sadece kişinin doğduğu ya da yaşadığı yer anlamına gelen “vatan” sözcüğü, Fransız Devrimi'nin etkisiyle “patrie” gibi devlet, toprak ve ulus arasında aidiyet geliştiren bireyin doğduğu yere vurgu yapmıştır. Yine, 1800'lerden önce köleliğin zıddı gibi bir anlamı ifade eden hukuki bir terim olan “özgürlük”, yeni bir siyasal içerikle; birey, toplum, kimlik ve haklar üzerinden kamusal bir anlam kazanmıştır (Hobsbawm, 2008: 65).

Çağdaş dünya ve iktidar ilişkilerinin birbiriyle olan ilintisini, bu ilişkilerin işleyişini mümkün kılan kurum ve pratikleri çözümlenmeye adanmış bu çalışmada, Fransız kurumlarını kuran ve yeniden kuran Napoleon'u anmadan edemeyiz. Zamanımızın aynasını tutacak figürlerden biriydi Napoleon. En yukarıdan en aşağı kademesine, mahkeme, üniversite ve okullardaki makam hiyerarşisi onun imzasını taşır. Fransa onun iktidarından birkaç sene geçmemiştir ki; ilk Medeni Kanununa kavuşmuş, kiliseyle anlaşmış ve hatta burjuva istikrarının ilk en çarpıcı simgesi olan Merkez Bankası'nı

kurmuştur.Böylelikle dünya ilk laik mitine kavuşmuş oldu.(Hobsbawm, 2008: 87). Bugün ise hala, ordu, devlet, memurluğu, eğitim hukuk gibi kamusal yaşamın büyük “aktörleri” hala o dönemki biçimlerini korumaktadır .Bu kapatıp- kuşatma çevreleri bir başka deyişle “disiplin toplumlari” bugünün “kamusal” insanını oluşturmuştur.Kendi varoluşundan başkalaşmış bir şekilde konumlandırılan ve kimlik tartışmalarıyla çerçeveslendirilen bir hükümlanlığın, iktidar anlayışını oluamlamaktan öte fotoğrafını çekmek ve bu bireyi hiç durmadan, her biri kendi yasalarına ve tüzüğüne sahip olan bir kuşatma mekanından diğerine sürükleyen, bizi bu denli kendi gerçeğimizden çok, yaşadığımız çağın gerçeklerine yeniden ve yeniden koşturan, uluslararası ilişkilerde ve insan ilişkilerinde gücü ve hiyerarşiyi başlıca oluamlama faktörü yapan bu “düzen” ve “dünya” ilişkilerini, yenisiyle ve eskisiyle, nedenleriyle ve sonuçlarıyla araştırmak, bu çalışmanın asıl amacı olacaktır.Çalışmanın sınırları, günümüze kadar şekillenen iktidar biçimlerini ve bu biçimleri oluşturan aygıtların, işlevleriyle beraber küreselleşmeyle aldığı son hali ortaya koymaktır.

Çalışmanın ilk bölümünde, modern öncesi zamanlarda güç anlayışının, zenginliğini ve görkemini sıradan insanların gıpta ederek, korku ve hayranlıkla halkın zihnine varlığını nakşederken, XVIII. yüzyılın sonundan itibaren Fransız devrimi sonucunda, ulus-devlet inşasında gerekecek olan kurumlar Napoleon döneminde Fransız Devrimi'nin derinliklerinden çekilip alınıp; Osmanlı da dahil olmak üzere, tüm Avrupa'ya yaygınlaştırılırlar.Michel Foucault'ya göre hapishane de dahil olmak üzere, birçok kurum için Jeremy Bentham tarafından geliştirilen bir mimari model olan “Panoptikon”dan faydalanılmaktadır.Hücre sakinlerinin ne zaman gözetlenip ne zaman gözetlenmediklerinden emin olamadığı ve sadece bir insanın kulede bulunmasıyla sürekli ve genel bir gözetim etkisi dayatan Panoptikon'un kurumlara örnek teşkil etmesinin Foucault açısından sebebi, disiplinci bir toplumun ve de böyle bir toplumu yaratabilecek araçların oluşum süreçlerini yaşadıkları bir dönemde ortaya çıkmasıdır (Foucault, 2005b: 126). Çalışmanın ikinci bölümünde, tüm bu kapatıp-kuşatma mekanları olarak atfedilen disiplin kurumlarının artık işlevini sürecin gereklerine uyduramadığından, sürekli reformlara tabi tutulduğunu ve disiplin toplumlarından, denetim toplumlarına kaçınılmaz bir dönüşüm geçirdiği vurgulanacaktır. Eğitim kurumlarında, sanayide, hastanelerde, silahlı kuvvetlerde, hapishanelerde reformların, kendini sürekli tekrarlaması, disiplin toplumlarının, denetim toplumlari denilen küreselleşme olgusunun da güdülemesiyle,

serbestçe-kayan bir yılanın kıvrımlarını ve radyo dalgalarını andıran ve sürekli denetlendiğine dair zihinleri titreştiren, farklı bir iktidar sistemine ne şekilde dönüştüğü incelenecektir. Hakikat olduğu iddia edilen bilgi biçimlerini, hegemonik bir formülizasyona tâbii tutarak, insanoğlunun ne kadar dönüştürülebildiği ve bu “modern” çabaların bir hakikat rejimini, hakikatin tarihini oluşturduğu fakat hakikatin dile getirme pratiğinin “parrhesia”yı mı araçsallaştırdığı yoksa simgesel olarak George Orwell’in zihinleri bulandıran “Yenikonuş” gibi bir kuşatıcı bir dil tarafından mı üretildiği tartışılacaktır.

Çalışmanın son bölümünde ise, geride bıraktığımız yüzyılın son çeyreğinde ortaya çıkan ve içinde bulunmaya devam ettiğimiz, bizi değiştiren, dönüştüren, hem yapan hem bozan tüm olguları açıklamakta ve nitelemekte sıklıkla başvurduğumuz bir fenomen halini alan küreselleşme ile, yeni bir iktidar biçimi olarak disiplin ve denetim toplumlarını açıkladıktan sonra gelinen yeni süreci incelemek amaçlanmıştır. Hakikat rejimini yapan ve bozan, tüm karşıtlıkları içinde barındıran, yaşanılan çağdaş dünyayı şekillendiren ana dinamik olarak ifade edilen, kuzey-güney, zengin-yoksul, gelişmiş-gelişmemiş, sahip olanlar- yoksun olanlar gibi ayrıştırmalar ve kimlikleri hiyerarşik bir şekilde sınıflandırmalar, küreselleşme sürecinde derinleşmiştir. Başka bir deyişle; birileri için küresel olan; diğer birileri için yerelleşme olarak ifade edilebilir. Küyerelleşmenin, mekanın sınırlandırmalarını ortadan kaldırmak ve daha çok özgürleşmek adına zamanı kullanma yeteneğine sahip hareketliliği kutuplaştırmış olduğu ve tüm yukarıda da ifade edilen ayrışmalarında kendini sürekli üreterek, dünyayı ve zihinleri muğlaklığa böldüğü çalışmanın son bölümünün odak noktası olmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MODERNİTE VE İKTİDAR ANLAYIŞI

XVIII. yüzyıldan bir metin, Fransız Devrimi sonrası şekillenen yeni ceza sistemi ve dolaylı olarak yeni bir iktidar ve tahakküm anlayışının anlamını iyi yakalıyor:

Aptal bir despot kölelerini demir prangalarla zapturapt altına alabilir, ama gerçek bir siyasetçi onları bizzat onların kendi fikirleriyle, üstelik de daha güçlü bir şekilde bağlar...Umutsuzluk ve zaman demirden ve çelikten bağları kemirirler, ama fikirlerin alışıl gelmiş birliği karşısında aciz kalırlar, onu ancak daha da fazla sıkıştırırlar; ve en güçlü imparatorluk sarsılmaz temeli, beynin yumuşak lifleri üzerine kuruludur. (Foucault, 2006a: 165)

Modern dünya yüzyıl boyunca nüfusları kapatıp disipline ederek işe başladı. Önce aileye kapatılan kadın-erkek-çocuklar: ekonomik açıdan üretken birim olmayı yavaş yavaş önce imalathanelere, ardından fabrika sistemine devreden aile giderek hükümetlerin “biyolojik iktidarının” temel nesnesi haline geldi.

On sekizinci yüzyılda bu şekilde var olmayan iktidarın ideolojik aygıtları olarak da tanımlanabilecek olan kurumların, 19. yüzyıldaki dönüşümünü Foucault; ekonomik ve siyasi olmak üzere iki nedene dayandırmaktaydı.

Siyasa anlamda incelemek gerekirse; ıslahatın ortaya çıkmasına sebep olan konjonktür, yasa dışılıklar karşısında yer alan bir siyasetin konjonktürüydü. On sekizinci yüzyıl sonunda yasa-dışılıklar arasında bir tür çatışma meydana geldi. Her rejimde farklı toplumsal grupların, farklı sınıfların, farklı kastların, nevi şahsına münhasır yasa dışılıkları vardır. Eski Rejim’de bu yasa dışılıklara birbirlerine görece bir, suçları sisteme uyarlama durumu söz konusudur.. Bu da toplumsal tabakalar arasında hoş görülen bir yasa dışılık marjını meydana getirmekteydi. Toplumsal işleyişin ahenginde bu yasa dışılıkların da bir payı vardı. Yasadışılık bizzat iktidarın uygulanışının bir parçasıydı.Bu yasa dışılıklar suçluluk ile bileşiyorlardı (Foucault, 2005b: 133)

Örneğin belirgin bir noktayı, on sekizinci yüzyılın sonuna kadar Avrupa’da kaçakçılığın önemini ele alırsak, çok önemli bir akış saptarız; öyle ki iktidarın ideolojik aygıtlarının farklı metot ve uygulamalarına zeval getirmeyen, onunla beraber işlevselleşen bir akış. Ayrıca, kaçakçılık insanların varlık koşullarından biriydi; deniz korsanlığı olmasaydı ticaret işlemezdi ve insanlar yaşayamazdı. Başka deyişle yasa dışılık yaşamın akışının bir parçasıydı ama aynı zamanda iktidara yakalanmayan ve iktidarın denetiminde olmayan bir şeylerin varlığına da işaret ediyordu. Suçluluk ile birleşen yasa dışılığın yarattığı paradoks zaman içerisinde, tarihin de kaldıramayacağı sorunlar yaratmaya başlayacaktı. (Foucault, 2005c: 148).

Monarşi’de faaliyet gösterdikleri biçimiyle iktidar mekanizmalarının ikinci büyük sakıncası aşırı ölçüde masraflı olmalarıydı. O dönemde iktidar esas olarak tahsildar ve yağmacıydı. Kraliyetin keyfi otoritesi, bir anlamda tüm yönetme pratiklerindeki keyfi otoritede yansıyor. Bu durumda her zaman iktisadi bir kaçak meydana geliyordu ve iktidar iktisadi akışı desteklemekten ve teşvik etmekten çok, iktisadi akışın sürekli engeli ve freniydi (Foucault, 2005a: 173).

Cinayet, soygun gibi suçlardan, kötü muamele gördükleri için evden kaçan çocuklar ve kraliyetin keyfi otoritesi gibi geniş bir yelpazeye yayılan bu yasa dışıkların yanında burjuvazinin ki de eklenince yüzyılın ve kurumlarını dönüşümünü açıklamak daha kolay olacaktır (Foucault, 2006a: 138).

Burjuvazinin de bir yasa dışılığı vardı. Burjuvazi kendi ekonomik çıkarı olan şeyi uygulayabilmek için, örneğin gümrük sistemi, lonca kuralları, ticari faaliyet kuralları, ekonomik etiğin (ahlaki veya dinsel) kurallarından oluşan kuralları sürekli altüst etmek zorundaydı. Ayrıca halka özgü yasa ihlalleri de vardı; köylüler vergi vermekten kaçınıyor, işçiler lonca veya on sekizinci yüzyıl Fransası’nda yer alan hayır kurumu ve korporasyon niteliğinde olan “jurande” kurallarını ellerinde geldiğinde sarsıyorlardı. Bu koşullarda vergi vermek istemeyen burjuvazi ve halk tabakaları bir birliktelik gösteriyorlar, daha doğrusu burjuvazi halkın yasa ihlallerine ihtiyaç duyuyordu. Diğer yandan burjuvazi, toprak sahibi olarak kendi mülkünü bir yandan kraliyet vergisine, gerektiğinde de feodal hukuka karşı, diğer yandan ürünler düzeyinde köylülerin çalıp çırpmalarına karşı korumak

zorundaydı. Taşınır mallarını da hırsızlara karşı, anayollardaki haydutlara karşı savunmak zorundaydı (Foucault, 2005b: 133).

On dokuzuncu yüzyıl ekonomisi Sanayi Devrimi ile şekillenirken, onun siyaset ve ideolojik kıyafeti, Fransız Devrimi ile tüm kurumlarıyla ilmek ilmek örülmüştü. Bunun sonucunda da burjuva serveti sanayi türü bir ekonomiye büyük ölçüde yatırıldığında, yani atölyelere, aletlere, makinelere, alet-makinelere, hammaddelere, stoklara yatırıldığında ve bütün bunlar işçi sınıfının eline teslim edildiğinde burjuvazi servetini tam anlamıyla halk tabakasına teslim etti (Foucault, 2005b: 234). Halk, Fransız Devrimi'yle beraber bu eski yasa dışılık anlayışı, sisteme karşı bütüncül siyasi bir karşıtığa dönüşebilirdi. Zaman içerisinde farklı sınıfların ya da tabakaların yasa dışııkları arasında bir tür çatışma meydana geldi. Önceleri halkın yasa dışııklarına ses çıkarmayan burjuvazi iktidarı ele geçirince, iktidar uygulamalarını kendi ekonomik çıkarları doğrultusunda değiştirmiş ve eski rejimde gösterdiği müsamahayı gösteremez olmuştu. Köylü politikası, ortak arazilerin ekime kapatılması, kırsal girişimcilerin teşvik edilmesi; işçi sınıfı politikası, sendikaların yasaklanması; küçük esnaf politikası, lonca ve esnaf birliklerinin kaldırılması oldu. Bu sıradan halka hiçbir somut tatmin sağlamadı (Hobsbawm, 2008: 74). Görüldüğü gibi eski rejimde, servetini toprağa ve para dayandıran ve buna karşı yapılan herhangi bir saldırıyı rahatlıkla püskürtebilen burjuvazinin, iktidarını kullanım şekli ve buna aracılık eden aygıtlarının uygulanış şekli farklılaştı.

Tüm Avrupa'da gelişmiş olan bu kapatma mekanizmalarının merkezinde, işsizlik sorunu vardır, iş bulamayan insanlar, bir ülkeden diğerine göç edenler, tüm toplumsal uzam boyunca dolaşanlar. Din savaşlarının sona ermesiyle, ardından Otuz Yıl Savaşları'nın sona ermesiyle, serbest kalmış bu insanlar, yoksul düşmüş köylüler; tüm bunlar yüzer gezer, endişe verici bir nüfus oluşturmaktadır ve bunların toplu kapatılma yolu ile işlevsizleştirilmesinin gerçekleşmesi öngörülmüştür, deliler de bu kapatılmaya dahildir (Foucault, 2007: 172). Yine 19. yüzyıl, büyük sorun olarak, sefalet sorunuyla, ekonomik sömürü sorunuyla, bir zenginliğin oluşması sorunuyla, bizzat zenginlerin üretkenlerin sefaletinden kaynaklanan zenginlik sorunuyla karşılaşmıştı. Bu zenginlik ve işsizlik sorununun çatışıklığı, burjuva sınıfı için bir korkuyu hasıl kılmış; aylak kesimin aç ve işsiz olmanın başkaldırı tehlikesi ortaya çıkmıştır. Bir yere bağlı olmayan ve sürekli hareket halindeki bu insanlar, "yerel gözetim yoluyla denetimin dışında kalıyorlardı. Ancak

bu yerel gözetimin, siyasi meşruiyeti de arkasına alarak en iyi uygulanacağı yer olarak hapishaneler seçildi. Bireyler bu mekanlara sokularak bedenleri ve hatta ruhları denetlenecekti. Hapsetme hapsedilenlerin sürekli olarak izlenmesi yoluyla uygulanan onların davranışlarını düzenlemeye ve dönüştürmeye çalışan kapsamlı bir kurallar bütününün uygulanması anlamına gelir. Hapishane, içinde “disiplinci toplum”un biçimlendiği okullar, fabrikalar, kışlalar, hastaneler, vb. bir dizi yeni kurumlardan biridir (Callinos, 2005: 410).

Birey, hapishaneye tabi kılınacaktı Tabi kılma şu dört işlevi içinde barındırıyordu: İnsanların yaşam zamanları, çalışma zamanlarına dönüştürülecek; bedenleri işgücü haline gelecek; ekonomik, siyasi ve hukuksal bir iktidar oluşturulacaktır. En nihayetinde, disipline edilmiş, sindirilmiş birey, tüm ruhu ve bedeniyle kadar manipüle edilecek ve ucuz iş gücü olarak faydalanılacaktır. Panoptik tarzdaki cezaevleri he şeyden önce disipline sokulmuş emek gücü fabrikalarıydı. Aynı zamanda, çoğu kez bu esas görevin derhal yerine getirilmesini sağlayan çözümlerdi: özellikle de özgür emekçilerin en az talip oldukları ve vaat edilen karşılığı ne kadar cazip ve cömert olursa olsun özgün iradeleriyle en az yapmak isteyecekleri işlere. İlan edilen uzun vadeli amacı ne olursa olsun, çoğu panoptik kurum bir “çalışma kampı” imgesi oluşturmaktaydı. Michel Foucault’un da işaret ettiği gibi bu tarz disiplinci iktidarın sarmaladığı disiplin toplumları, nüfusun kontrol edilemeyen ve sıkıntı doğurmaya yatkın kesimleriyle baş etmenin en birincil ve etkili yöntemini oluşturmaktadır. Böyle bir mekansal ayırma ve izolasyon ile istenmeyen kesimler yabancılaştırılır, benzeştirilir.

Ucuz iş gücü yetiştirme mekanları olarak görülen hapishanelerin bu işlevi kısa sürede geçerliliğini yitirmiş olup; ekonomiye herhangi bir katkı sağlamaması bir yana verimsiz bir süreci yönetti ve tüm reformlara rağmen başarısız oldu. Yine de mikro-iktidarın bir fiziği olarak her hapishane kurumu varlığını sürdürmektedir

1.1. Modernite ve İktidar Kurumları

Modernitenin temelinin, yaratıcı biçimde yıkmak olduğu kabul edilmektedir. Modern devlet, modern öncesi öncüllerinden farklı olarak gündelik hayatın içerisine kadar girebilen ve gündelik hayatı biçimlendirebilen devlettir. Yönetimsel kurullarla modern devlet, öznelere ve yurttaşların hayatlarına müdahale edebilmektedir Biçimselleşme, dünyayı

yeniden yorumlamak ve yönetilebilirliği artırmak kaygısı ile dünyayı oluşturan öğeleri sınıflandırmanın bir yoludur (Wagner, 2003: 43). Bunu yaparken de, modern Batılı toplumlarda işleyişe giren siyasal rasyonalitenin, bilgi ve iktidar arasında kurduğu özđün ilişkiyi kullanmaktadırlar. Bu yol, daima sınıflandırıcıdır ve indirgeyici bir süreç olarak, gerçekliği tayin edici niteliklere indirgeyerek kavranır kılar. Kısaca muktedir kılıcıdır. Muktedir kılmayı da, kurumlar aracılığı ile gerçekleştirilmektedir.

1.1.1. Disiplin Toplumları

Modernitenin doğuşu, Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimi ile artık iyice çarpıcı hale gelen, eski ile yeninin çatışması bir nevi bambaşka bir kültürel, sosyal, siyasal, teknolojik anlamda kısacası her anlamda big bang yaşayan sürece tekabül etti ve bu anlamda kıvrımları oluşan, içinden bambaşka yapıları ve kurumların, yarattığı yıkıntının ardından yükseldiği bir patlama oldu.

Foucault, “disiplin toplumları”nı on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıllara yerleştirmişti. Fransız Devrimi’nin kurumları, ardından Napoleoncu kurumlar ve bunlara ait hukuki düzenekler, mekanizmalar. Ardından yine Napoleonik yaygınlaşma süreci. Doğu ve Güney, İttihatçılar, hatta Amerikalılar içinse bu kurumların ithali, uygulamaya konmaları oldukça önemli bir tarihi gerçektir. Michel Foucault bu kurumların temel niteliklerini ve hangi fikirlerin kurumlaşmasının ürünleri olduklarını belirleyebilmişti: disiplin toplumları demişti adlarına. Bu kurumların aynı zamanda, birbirlerine öykünerek ve benzeşerek, varlıklarının bilimselliğini ve rasyonalitesini, yine farklı bir bilgi/iktidar anlayışı yoluyla yalnızca çoğaltmakla ve yaygınlaştırmakla kalmayıp, birbirlerini koşulladıklarını, taklit ettiklerini, dürttüğlerini, güçlendirdiklerini de kaydederek. Fikirler, Foucault’nun deyişiyle söylemler nasıl kurumlarda hayat buluyor, çarpıtılıyor, eksen değiştiriyor ve eksen yaratıyor ise aynı şekilde fikirler ve söylemler de kurumlar tarafından kuşatılıyor, yayılmaktadırlar (Baker, 2005: 73)

Bu toplumlar doruk noktalarına yirminci Yüzyıl başlarında varmışlardır. Tüm bunlar olurken, yukarıda da bahsedildiği gibi; Foucault’ya göre, on dokuzuncu yüzyılda Batı toplumlarında hapishanenin yaygın biçimde benimsenmesi iktidar alanlarındaki çok önemli bir geçiş dönemine işaret ediyordu. Cezalandırma alanında, halka açık infazların,

işkencenin ya da diğer “gösteriler”in yerini hapsetme almıştı. Bir “çifte değişim süreci” söz konusuydu: Gösterinin ortadan kaldırılması ve acı vermenin yerine özgürlükten mahrum bırakmanın ve ıslah edici disiplinin geçmesi. Bu, “temsili, sahne benzeri, anlamdıcı, kamusal kolektif model”e dayalı bir toplum düzeni tipinin ortadan kalkmasını ve bir başka “zorlayıcı, tüzel, tekil, gizli cezalandırma iktidarı modeli”nin ortaya çıkmasını özetliyordu. Disiplin ve gözetleme hapishanenin iki temel veçhesiydi, ancak burada önemli olan gözetim ve disiplin sadece hapishaneye özgü olmadığını kavramaktır.

Foucault’da, bu kavrayışın temelinde yatan birincil amaç; modern toplumların, (tıp, psikiyatri psikoloji, kriminoloji, sosyoloji ve benzeri) beşeri bilimlerin bilgi iddialarını ve pratiklerini onaylayarak kendi bireylerini kontrol etme ve disiplin altına alma tarzlarını eleştirmektir. Beşeri bilimlerin egemenlik ve haklara dayalı eski politik düzeni alt üst ettiğini ve disipline edici mekanizmalar ve insan davranışı için normlar oluşturması aracılığıyla uygulanan yeni bir iktidar rejimini kurumsallaştırdığını ileri sürer. İşyerlerinde, sınıflarda, hastanelerde ve sosyal yardım ofislerinde; ailede ve toplumda; ve hapishanelerde akıl hastalığı kurumlarında, mahkeme salonlarında ve mahkemelerde, beşeri bilimler, kendi “normallik” standardını kurmuştur. Normal çocuk, sağlıklı vücut, dengeli zihin, iyi vatandaş, mükemmel koca ve gerçek insan gibi kavramlar insanı taciz eder ve öğretmenlerin, memurların, doktorların, yargıçların, polislerin ve yöneticilerin pratikleri aracılığıyla yeniden- üretilir ve meşrulaştırılır (Skinner, 1997: 90-91).

On dokuzuncu yüzyıl boyunca nüfusları kapatıp disipline eden modern dünya, önce aile ile işe başladı. Önce aileye kapatılan kadın-erkek çocuklar, ekonomik açıdan üretken birim olmayı yavaş yavaş önce imalathanelere, ardından fabrika sistemine devreden aile giderek hükümetlerin “biyolojik iktidarının” temel nesnesi haline geldi. Peki bu nasıl gerçekleşti: Doğum kontrolü ve doğrudan hayata müdahale, alkolizmin engellenmesi için müdahale, emeğin yeniden üretimi dediğimiz süreçler, ailenin içine tıklırken, üretim işlevi dışarıya; atölyeye, fabrikaya taşındı.

Aile başlayan bu sürecin devamını; başka bir deyişle kapatıp-kuşatma mekanlarının tabir-i caizse sloganı olan bir cümle ile şöyle ifade edebiliriz: “artık değilsin”. Okula gittiğinde artık ailede değilsindir (Baker, “Hasta Kimdir”, (t.y.), <http://korotonomedy.net/kor/index.php?id=21,152,0,0,1,0>). Askere alındığında artık ailede ve okulda

olmadığın sana hatırlatılacaktır. Bu, disiplin toplumlarının temel özelliğidir. İşte bu kamusal alana sıkışmış, kuşatılmış modern insanın hayatı bu kurumlarda geçer: önce aile, sonra okul, sonra bulunabilirseniz işyeri ya da fabrika, gün gelir hastane, olasılıkla hapisane, erkekler için kışla, kadınlar için- yeniden- aile. Çocukların durumuna gelecek olursak; aile ve gelecekleri arasında sıkışmış durumdadırlar; en nihayetinde sivil örgütlerini kurmak gibi bir şansları yoktur.

Bu disiplinci iktidarlar ve bunların gerektirdiği pratikler, üç ana unsurdan oluşan etkili bir araçsal teknoloji sayesinde, başarılı bir şekilde işletilmektedir. Birincisi, bireylerin yerleştirildiği mekan ister bir askeri kışla, ister bir okul isterse de fabrika olsun, mutlaka hiyerarşik bir gözetim bulunmaktadır. Böyle bir mekanın mimari yapısı modern öncesi dönemin iktidar mekanizmaları kadar cismani değildir ama fizikselliği çok daha rasyonel araçlardan geçirilmiştir.

İkincisi, bu mekanlar normlara uyulup uyulmadığına ilişkin yargıların sürekli kendini tekrarlamasıyla aydınlatma ve amacına ulaşmaktadır. Sürekli olarak duyurulan bu normalleştirici yargıların vazgeçilmez araçlarından biri de ödül ve cezalardır. Son olarak, yoklamalar sonucunda bu iki tekniğin etkinliği somutlaştırılıp birleştirilir. Böylece talimdeki başarı ve bireyin ne kadar yol aldığı ölçülmektedir (Bernauer, 2005: 231-232). Bu disiplinci iktidar ve tekniklerin temsil ettiği şey, ne modern öncesi döneme özgü bir köleleştirme (sahip olunan şey beden değildir). Disiplin toplumlarının hedefi oldukça farklıdır: Bedeni hep daha fazla uysallaştıran süreçler sayesinde bedenden en yüksek verimi almak. Bedenin siyasi anatomisi bedeni disipline ederek daha da itaatkarlaştırmak suretiyle onun gücünü artırmaya (sorgulayan bir bilincin varlığından çok kendini sisteme daha etkili bir şekilde uyarlayabilenin gücü) onu daha faydalı kılmaya ve aynı zamanda depolitize ederek siyasi gücünü azaltmaya çalışmaktadır. Foucault'da disiplinci iktidar, disipline eden araçları, "iktidarı bedenden koparmakta ve daha fazla yetenek ile daha fazla tahakkümü bedende kesiştirmektedir".

Sözü edilen "disiplin" kurumları reformisttirler. Bu durum onların sürekliliğini sağlarken; meşruiyetlerini yeniden ve yeniden güçlendirir. Foucault'da bu sürekliliği sağlayan ise; iktidarın bir mülk olduğu postülasına karşı; başka bir deyişle iktidar bir sınıfın ele geçirdiği, sahip çıktığı, fethettiği bir mülk gibi algılanmasının, yanlış bir

konumlandırma, daha da ötesinde daha baştan bir yanlış kabullenişin sebebi olarak ifadelendirmekte ve iktidarı, bir strateji olarak temellendirmektedir. İktidarın işleyici, konum alışlarla, manevralarla, taktiklerle, tekniklerle, düzeneklerle ve işlevlerle ilişkilidir daha çok: İktidara sahip olmak değil, onu icra etmek söz konudur. Yönetici bir sınıfın edinilmiş, miras olarak devralınmış ya da fethedilmiş bir ayrıcalığı değildir iktidar.Stratejik konumların topyekün etkisidir.Sonuç itibariyle, kamusalığın bize verdiği kuşatılmış hissiyatının, sürekli kendini tekrarlar nitelikte olmasının sebebi, iktidarın bir homojenlikten öte, biricik noktalardan kaynaklanması, stratejik düzenekleri devreye sokan fakat bununla beraber, her biri kendi çatışma, kavga mücadele ve uygulanan güç ilişkilerinin geçici de olsa ters yüz olma riskini taşıyan bir odak ama, “kararsızlık” odaklarını yansıtır olmasındır. Foucault’ya göre disiplin; ne bir kurumla ne de bir aygıtla homojen bir algı içine sıkıştırılmaz olup; o bir iktidar tipi, iktidarı icra etmenin bir tarzı olmakla beraber, koskoca bir aletler, teknikler, usuller, uygulama düzeyleri, hedefler bütünüdür içermektedir; bu biriciklik hali her biri için geçerli olmakla kalmayıp, disiplini teknoloji yaparlar.

1.1.1.1. Disiplinci Toplumun Mimari Modeli: Panoptikon

(Foucault, 2005b: 237) Foucault açısından Panoptizm şu ifadelerle bilince yönelir:

Panoptizm, toplumumuzun karakteristik özelliklerinden biridir. Kişisel ve sürekli gözetim biçimi altında, denetim, cezalandırma ve ödüllendirme biçimi altında ve ıslah biçimi altında, yani bireylerin bazı kurallara göre dönüştürülmesi ve şekillendirilmesi biçimi altında bireylere uygulanan bir iktidar biçimidir bu. Panoptizmin bu üçlü yanı- gözetleme, denetim ve ıslah- toplumumuzda var olan iktidar ilişkilerinin temel ve karakteristik bir boyutu gibi durmaktadır.

Foucault’da on sekizinci yüzyılın sonu ve on dokuzuncu yüzyılın sürekli olarak referans gösterilmesi, devrimlerin yaratmış olduğu siyasal, toplumsal, kültürel ve ekonomik dönüşümlerdir.Feodal bir toplumda “panoptizm”e öykünebilecek bir ceza ya da iktidar biçimi örneğini canlandırmak zor.Bu, feodal tipte ya da on yedinci yüzyılın Avrupa toplumlarında toplumsal denetim mercilerinin, cezalandırma ve ödüllendirme aygıtlarının olmadığı anlamına gelmese de, bu biçimlerin dağılım tarzları, on sekizinci yüzyıl sonunda ve on dokuzuncu yüzyıl başında kuruldukları tarzdan tamamen farklıdır.

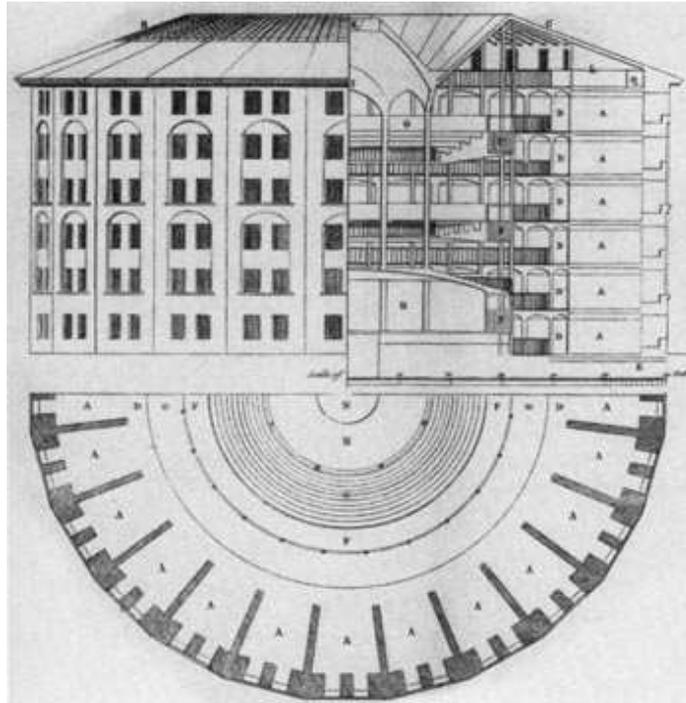
Tarihsel bir olay olarak hapisanenin doğuşu, kendisiyle aynı anda gerçekleşen başka birtakım süreçlerle bağlantılıdır. Foucault bu süreçlerin ekonomik ve toplumsal

yönlerine kayıtsız kalmıyor, ama hapishanenin kurumsallaştığı ortamı yaratan farklı Saikleri çalışırken asıl yapmak istediği şey, hapishanenin ani ve hızlı gelişimini anlayabilmemiz için mutlaka kavramamız gereken spesifik siyasi teknoloji düzlemini tanımlamaktır. Foucault, bu spesifik düzleme açılan bir yol olarak, XVIII. yüzyılın sonlarında hapishane de dahil olmak üzere birçok kurum için bir mimari model olarak Jeremy Bentham tarafından geliştirilen bir fikirden yararlanıyor. (Foucault, 2006a: 295-296) Bentham'ın "panoptikon"u, toplumun siyasi teknolojisi ile hapishane kurumunun kesişiminin muhteşem bir imgesini sunuyor ve bu teknolojinin hedeflerini ortaya koyuyor. J. Bentham tasarısına göre panoptikon:

Halka biçimli bir binadır, ortasında bir avlu ve avlunun ortasında bir kule vardır. Halka, hem içeriye hem de dışarıya bakan hürelere bölünmüştür. Bu küçük hürelere her birinde, kurumun hedefine uygun olarak, yazı yazmayı öğrenen bir çocuk, ıslah edilen bir mahkum, deliliğini yaşayan bir deli, çalışan bir işçi vardır. Merkezi kulede bir gözetmen vardır. Her hücre hem dışarıya hem içeriye baktığından gözetmenin bakışı tüm hücreyi kat edebilir; hiçbir karanlık nokta yoktur ve sonuç olarak bir bireyin yaptığı her şey gözetmenin bakışına açıktır; bu gözetmen, kendisini göremeyeceği şekilde panjurlar, yarı açık bölme pencereleri arasından gözlemde bulunur. Panoptikon aslında bir toplum ve bir iktidar türünün ütopyasıdır. Soruşturmaya değil incelemeye dayanan bir iktidardır.

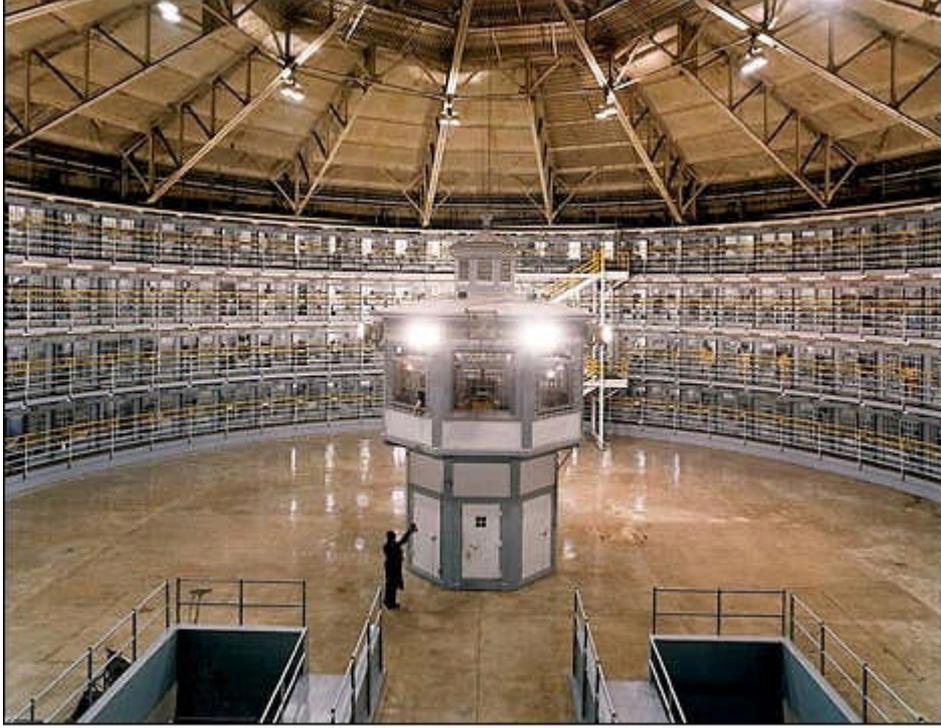
Şekil: 1

Panoptikon sembolize edilmiş versiyonu

Kaynak: Foucault, 2006a:16

Şekil: 2
Panoptikon güncellenmiş versiyonu

ABD. Illinois. 2002.Stateville F tipi Cezaevi.Jeremy Bentham'ın 1787 de tasarladığı Panoptikon Cezaevi sistemine dayanarak oluşturulmuş bu cezaevlerinin; ilk başta merkezde bulunan dört tane dairesel odanın bulunduğu bir yemekhanenin gözetleme bölgesi olarak tasarlanmıştı.Birinci cezaevi 1919'da tamamlanmış; diğeri ise 1927 yılında son haline ulaşmıştır.F tipi cezaevleri, Panoptikon Cezaevi tasarımının vücut bulmuş hali olarak nitelendirilmektedir.Mahkumların, genel olarak hapisane nüfusundan ayrılması, duruşma veya transfer edilmeden önce bekletilmeleri için oluşturulmuştur. (The Modern Panopticon, <http://www.flickr.com/photos/37069802@N06/3412003696>).

Panoptikonun bu şekilde tanımlanıyor olması, algılarda onun sadece bir mimari şekil olduğuna dair bir imge oluşturabilir. Bu doğrudur; ancak eksiktir. Panoptikon sadece mimari bir şekil değildir; insanların zihinleri üzerinde zihinle iktidar uygulamanın bir tezahürüdür. Önemli olan bir diğer nokta ise; iktidarın görünür ama varlığının kanıtlanamaz olmasıdır. Denetçinin onlara bakıp bakmadığından, dikkatlerinin öteki kanatlara kayıp kaymadığından, uyuyup uyumadıklarından, dinleniyor ya da başka bir şey yapıyor olup olmadıklarından hiçbir zaman emin olamayan bu insanlar bir an gözetim altındaymış gibi davranmak durumundadır. Aynı mekanda oturmalarına karşın taban tabana zıt konumda olan, bu iki karşıtlıkta; başka bir deyişle denetçiler ve sakinler arasındaki ilişkide, birincinin görüşünü engelleyen hiçbir şey söz konusu değilken, ikincilerin hareket alanı puslu ve geçirimsiz bir zemindir.

Disiplinin, mahkumlar tarafından içselleştirildiği bir mekan olan “panoptikon”la Bentham, çağdaşlarının çoğundan daha derin bir kavrayışla denetim güçlerinin renk renk ambalajlarının altındaki ana ve ortak görevi görmüştü; bu görev ceza tehdidini daima gerçek ve hissedilir kılarak disiplini sağlamaktı (Foucault, 2005b: 18). Bentham, çeşitli isimler altında uygulanan tahakkümün arkasında temel, basit bir yöntemin yattığını ve bu yöntemin, üstlerinin aynı anda her yerde mevcut bulunan gözlerinden bir an için bile olsa gizlenemeyeceklerine ve böylelikle, her ne kadar gizli olursa olsun, hiçbir kötü davranışın cezasız kalmayacağına yurttaşları inandırmak olduğunu görmüştü.

Panoptikon bir nevi iktidar laboratuvarı olarak adlandırılmıştır. Bu laboratuvarın amacı insanlar üzerinde deney yapıp; onlardaki dönüşümü güvenilir bir şekilde çözmektir. Foucault tarafından, modern dönüşümün denetim güçlerinin modern yeniden konuşlandırılması ve yeniden dağıtılmasının bir metaforu olarak oldukça etkili bir biçimde ifadelendirilen “panoptikon” imgesi kadar, toplumsal düşünce alanında ikna gücü “panoptikon”unkine denk düşecek az alegorik imge vardır:

O, ideal biçime getirilmiş olan bir iktidar: mekanizmanın diyagramıdır, her tür engel, dirençten veya sürtüşmeden arınmış olan işleyişi saf bir mimari ve optik sistem olarak sunabilir; o fiili durumda, her tür özel kullanımdan kopartılabilen ve koparılması gereken siyasal bir teknoloji biçimidir. (Foucault, 2006a: 302)

Tahakküm biçimlerinin reformu arzusunu iki farklı mücadelenin kesiştiği bir noktada açıklayan Foucault’ya göre; bunlardan birini hükümdarın iktidarına karşı verilen mücadele olarak ifade ederken; işkencenin temsil ettiği kraliyet iktidarına karşı direnişe geçmek gerekmekteydi ve böyle bir direnişe gereksinimi uyandıran şey ise, pek öyle kralın zalimliklerinin dayanılmaz hale gelmesi değil, toplumdaki iktidar dağılımının kabul edilmezliği idi. Monarşilerde yeşeren fakat artık tahammül edilemez boyutlara ulaşan yasa dışılıkların ya da sadece ara sıra uğraştığı yönetim alanlarına yönelen bu tahammülsüzlüğün artmasının pek çok nedeni vardı: Fransız ve Sanayi Devrimi ile beraber yeni bir evrim ve devrim sürecine giren modernite, kapitalist bir toplumun gelişmesi bununla beraber şiddet içeren suçların azalması ve mülkiyete karşı işlenen suçların artması, bir polis aygıtı geliştirme yeteneğinin oluşmasıdır (Bernauer, 2005: 226-227). Tüm bunlarla ilişik olarak; XVIII. yüzyılın sonunda pek çok insan mükemmel toplum hayalleri kurmaktaydı. O dönemin, ulusal orduların ilk kez kurulduğu çağ olması tesadüf değildir. Dönemin filozofları doğal durumu, hakları, toplumsal sözleşmeyi ve milli iradeyi

tartışılarken, askerler ise büyük bir askeri makinenin inşası ile bedenleri bu makinenin uysal dişlileri olacak şekilde eğitilebilecek disiplin tekniklerinin geliştirilmesi ile uğraşıyorlardı. Askeri örgütlenme, modern toplumun içine işleyen bu iktidar tiplerinden biri olmakla beraber Panoptikon'un; bir toplumun kurumlarının tarzını ve bilgi biçimlerini yaratan pozitif ve üretken bir iktidar biçimi olarak temsil ettiği özellikler açısından örtüşmektedir. Tüm bunların sonucunda, Bentham bu mimari figürü sadece hapishaneler için değil, aynı zamanda okullar, fabrikalar, tımarhaneler ve yoksul barınakları gibi birçok kurum için de önerebilmekteydi.

1.2. Denetim Topluları

Kapatmayı ve dışlamayı hedefleyen, gücünü negatif biçimde ortaya koyan iktidar biçiminin tersine disiplinci iktidarın nihai amacı pozitif, sürekli ve derin bir zorlama uygulamaktır. Geniş ve yaygın kapatıp-kuşatma mekanları olarak da ifade edilen ve on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıllara yerleştirilmiş; Napoleon tarafından, bir toplumdan başka bir topluma geniş bir ölçek kazanmasını sağlamış ve Yirminci Yüzyıl başlarında doruk noktasına ulaşmış olan disiplin toplumlarında amaç bir hükümdarın baskısının da ötesinde her bireyin etkin performansa ulaşma çabasının doğal bir sonucu olarak uygulanabilmesini doğuran, otomatik, genel toplumsal bünyeye nüfuz eden, hafif ve hızlı bir gözetleme sisteminin yaratılmasıdır (Deleuze, "Denetim Topluları" (t.y.), <http://www.korotonomedia.net/kor/index.php?id=6,24,0,0,1,0>).

Her ne kadar İkinci Dünya Savaşı'nın ardında ivme kazanan yeni iktidar anlayışları tarafından da dönüşümü ivmeye uğramış olan disiplinci iktidar; amaç ve işlevleri son derece farklı olan, üretimi örgütlemektense vergilendiren, hayatı idare etmektense, ölümü yöneten "hükümlerlik topluları" modelinden bambaşka bir şey ama devamı niteliğindeydi.

Yirminci yüzyıl sonlarında disiplin toplumunun bunalıma girmesi kaçınılmaz sonuydu ve bu yüzden sürekli kapatıp-kuşatma çevreleri yine o kaçınılmaz reform arayışlarını, devamlılıkları adına yeniden ve yeniden üretmekteydiler. Tüm bu reformların adı yine kaçınılmaz olarak başka bir sürecin adı olacaktır: Denetim topluları.

Mantıksal bakımdan denetim toplumlarını incelediğimizde; disiplin toplumlarında kapatıp-kuşatma mekanları (aile, okul, kışla, fabrika, hastane, hapisane) bağımsız değişkenler olmakla beraber, birbirine yansıtımları analogik bir nitelik taşımaktayken aynı zamanda birey hiç durmadan, her biri kendi yasalarına sahip olan bir kuşatma mekanından diğerine geçmektedir. Disiplin toplumlarında farklı denetim mekanizmaları farklı çeşitlenmeler halinde olup, değişken bir geometrik sistem oluşturmaktadırlar. Denetim toplumlarında ise sürekli olarak değişen ve kendini- bozup duran bir yığın; ama aynı zamanda bir noktadan diğerine sıçrayarak bir sonrakini oluşturan bir modülasyon; bir sistemin adıdır (Deleuze, (t.y.), <http://libcom.org/library/postscript-on-the-societies-of-control-gilles-deleuze>).

Denetim toplumun mantığını bir vücuda indirgemek için fabrikalardan yararlanılmıştır. Fabrikalar ilk çıktıkları dönemde kitlesel üretim yapan ve üretimde azami, ücretlerdeyse asgari bir dengeyi amaçlayan kuşatıp kapsayan bir gövdeyi temsil etmekteydi. Bunun karşısında ise, işçiler mücadele ederek sendikalarda örgütlenmişler ve çeşitli kitlesel direniş yöntemleri benimsemişlerdi (Baker, (t.y), <http://www.korotonomedy.net/kor/index.php?id=6,24,0,0,1,0>).

Disiplin toplumlarının birinin adı olan fabrikanın yerini, denetim toplumlarında korporasyon almıştır. Korporasyon bir ruhtur, bir gazdır. Fabrikada da ödüllendirme ve teşvik sistemi ile tanışık olsa bile, korporasyon en sert tavırlı rekabeti ve karşıtlığı sağlıklı bir şekilde içselleştirmek ve bireyleri birbiriyle karşılaştırarak; her birini kat edip ta içlerinden bölen bir motivasyon gücünü aracı olarak kullanır. Bunu gerçekleştirirken de, meydan okumalarla, sürekli uyarılarla, yarışmalarla ve bazen son derece ironik olabilecek grup ya da ekip sekanslarıyla devamlı bir metastaz durumu yaratmaktadır. Bugün en aptalca televizyon programları, oyun şovları bile bu denli izleniyorsa; bu durumla ilişkilendirmek kaçınılmaz bir hal alır. “Yeteneğe göre ücret” adı verilen motivasyon prensibi ile milli eğitimlerle doğrudan ve dolaylı işbirliği içine girmişlerdir. Korporasyon fabrikanın yerini alırken, “sürekli eğitim” “okul”un, denetimin sürekliliği ise sınavın yerini almaktadır.

Tüm bu sistematik metastaz durumu, disiplin toplumlarındaki birey hep yeniden başlama halinin tam karşıtıdır; denetim toplumlarında kimse herhangi bir şeyi bitirebilecek

bir durumda değildir. Korporasyon, eğitim sistemi, askeri hizmet, tüm bu kapatıp- kuşatma mekanları denetim toplumlarında, tek ve aynı modülasyon içinde bir arada olan metastaz konumlarına işaret ederler.

Disiplin toplumlarının iki ucu vardır: bireye işaret eden “imza” ve bireyin bir “kitle” içindeki konumunu işaretleyen sayı ya da idari makam. Bu şekilde iktidar hem bireyleştirmekte hem de bir araya getirmektedir. Başka bir deyişle iktidar, üzerinde iktidar yürüttüklerini bir gövde halinde oluşturmakta ve bu gövdeye ait her bir üyenin bireyliğini modüle etmektedir. Oysa denetim toplumlarında önemli olan artık bir imza ya da sayının ötesinde, bir koddur: Kod bir “şifredir” disiplin toplumlarında ise bunun adı paroladır. Tüm bu kodlar denetim toplumlarında, enformasyona erişimi onaylayan ya da dışsallaştıran kodlardan oluşmaktadır (Jensen, 2005: 1)

Bireylerin bölünmüş hale gelmesi onu “örneklemeler”e dönüştürürken, veriler, piyasalar, ya da “banka” bireyin dönüştüğü diğer hallerin adıdır. İki toplum arasındaki farkı en iyi ifade eden şeyin para olması hiç de şaşırtıcı değildir. Çünkü disiplin hep altını sayısal standart olarak kilitleyen yığılmış paraya başvurur geriye dönüp; oysa denetim bir standart kurlar toplamınca kurulan bir orana bağlı olarak değişip duran yüzer gezer mübadele oranlarına bağlanmaktadır. Eski paranın adı midyedir. Çünkü disiplin toplumlarının en önemli karakteri olan kapatıp kuşatma halini en iyi sembolize edecek hayvandır. Oysa denetim toplumlarının hayvanı yılanıdır. Yaşadığımız sistem, yaşam tarzlarımız ve başkalarıyla ilişkilerimiz açısından da midyeden yılanı geçilmiş bir zamanın adı olarak ifade edilmektedir denetim toplumları. Disiplin insanı, sürekli olmayan bir enerji üreticisiyken; denetim insanı dalgalıdır fakat yörünge içerisindedir, sürekli bir şebekenin içerisindedir. Denetim toplumları, hayvan olarak yılanla sembolize edilirken; içinde yaşadığımız sistem açısından spor dallarından dışa vurulur.

Peki ya bir makine ile bir toplum arasında bir eşleştirme kurulması gerekirse? Bu en kolaylarından. Çünkü kendilerini üretip kullanabilen toplumsal biçimleri ifade etmektedirler. Örneğin; eski hükümler toplumlari basit makinalar kullanmaktaydilar. Kaldıraçlar, bocukatlar, saatler, makara, çikrik; yakın zamanların disiplin toplumlarıysa enerjiyle çalışan makinalarla teçhizatlandilar. Denetim toplumları ise üçüncü türden makinalarla işlemekteler: bilgisayar. Disiplin toplumlarında, evrendeki düzensizlik eğilimi

şeklinde de açıklanabilecek olan “edilgin entropi” ve etkin sabotaj riskleri söz konusu iken; denetim toplumlarında edilgen bir tıkanma, korsan ya da virüs bulaştırma türünden etkin tehlikeler mevcuttur. (Deleuze, (t.y.), <http://korotonomedia.net/theoria/dentop.htm>)

Tüm bu teknolojik evrimler; kapitalizmin de bir nevi dönüşümüyle açıklanmaktadır. On dokuzuncu yüzyıl kapitalizmi daha önceden üretime ve mülkiyete bir yoğunlaşma; tabir-i caizse bir tür yoğunlaşma kapitalizmi olmakla beraber; bunu gerçekleştirmek adına kapatıp-kuşatma mekanı olarak fabrikaları dikmekteydi. Üretim araçlarının sahibi olan kapitalist, daha önceden de açıklanmış olarak mekanlar arası analogiye paralel olarak öteki mekanların da sahibine dönüşecektir. (aile, okul, işçi ve kendi içindeki bağıntılarıyla beraber). Fakat denetim toplumları sürecinde, kapitalizm artık üretimle falan uğraşmamakta, onu sıklıkla Üçüncü Dünyaya devretmektedir. “Üst düzey kapitalizm” olarak adlandırılan bu durum, artık hammadde satın alıp tamamlanmış ürünler satmak değil, tamamlanmış ürünler satın almak ve parçalarını monte etmektir. Tamamlanmış ürünler stokları ifade ederken; sattıkları şey ise hizmetlerdir. Kapitalizm artık ürün için değil, üretim içindir. Bu durum da fabrikalardan neden korporasyona geçildiğini açıklar. Kapitalizm dağılımsallığı, pazardaki iktidar mücadelesi ile açıklanır. Bu ise; denetimle ve maliyetlerin düşürülmesinden daha çok mübadele oranlarının sabitleştirilmesiyle oluşur. Piyasa işlemlerinin verimli bir şekilde gerçekleşmesi, pazarlamanın ruhuna bağlıdır. İronik bir şekilde korporasyona bir ruh biçilmiştir. Tüm bu piyasa, denetim kısa sürelidir ve devir adedi hızlı olmakla beraber sürekli ve sınırsızdır. Burada disiplin toplumundaki gibi kapatılıp kuşatılmış bireylerden çok, borç içindeki insana bakmalıyız. Nihayetinde, Bir yılanın kıvrımları, bir midyenin yumuşak ipliklerinden bile daha karmaşıktır...(Cheng, 2008: 22)

1.2.1. Sinoptikon: Mekansal Sınırlama ve Yabancılaşma

(Bernauer, 2005, 232) Bentham’ın Panoptikon’un tam başlığı şöyle diyor:

Bu çalışma “her türlü tesise, gözetim altında tutulacak insanların yaşadığı bütün binalara ve özellikle de ıslahevlerine, hapishanelere, sanayi tesislerine, işyerlerine, yoksun barınaklarına, imalathanelere, tımarhanelere, aylakların tutulduğu mekanlara, hastanelere ve okullara uygulanabilecek yeni bir inşaat ilkesi fikrini içine alan bir çalışmadır

On sekizinci yüzyılın sonunda, toplum insanları dışlayan değil; herkesin yerinin belirlendiği, gece gündüz gözetlendiği ve gözlendiği, kendi kimliğine sıkı sıkıya bağlandığı bir sistemin içine dahil eden bir iktidar kipi inşa etmişti. Bentham'ın ideal hapishaneyi- yani, hapishane olduğu kadar hastane, tımarhane, okul veya fabrika da olabilecek bina tipini- hayal ettiği bilinmektedir:

Bu, Bentham'a göre bütün bireylerin kurumların içinde kapatılmasının ideal formülünü ifade etmekteydi. Panoptik sistem bir nevi; yeni tür bir iktidar sisteminin- o dönemin şartlarında toplumunun başvurduğu sistemin- bir tür mitolojik motifini resmekteydi. Fakat artık küreselleşme süreciyle beraber; çok az kişinin çok fazla kişiyi gözlediği durumdan çıkmış; çok fazla kişinin pek az kişiyi gözlediği bir duruma girilmiştir.

Panoptikon'un sibermekana taşınmış ve evrensel bir niteliği olan Sinoptikon'da, bedenlerimiz, şebekeler, veritabanları, enformasyon koridorları içine çekilmiştir ve bu sebepten ötürü, bedenlerimizin; başka bir ifadeyle "enformatik olarak bağlandığı" ve aynı zamanda bu enformasyon depolayan yerlerden hiçbiri artık gözlenmekten kaçabileceğimiz ya da etrafına direniş hattı çekebileceğimiz bir sığınak oluşturmamaktadır. Her bir kredi kartı ve bu vesileyle gerçekleştirilen her bir satın alma eylemiyle yayılan muazzam miktardaki veri, bizi süper-panoptikon; başka bir deyişle Sinoptikon'la kuşatmaktadır. Panoptikon ve Sinoptikon arasındaki farklardan biri; Sinoptikon'da depoya veri sağlayan gözetim altındakilerin, gözetimin birincil ve gönüllü unsuru olmalarıdır (Bauman, 2006: 60)

Panoptikon'un ana amacı disiplini sağlamak ve mahkumların davranışını tek bir kalıba sokmak ve aynı zamanda farklılık, çeşitlilik karşısında, homojenleştirmeyi, tek tipleştirmeyi ve normalleştirmeyi amaçlarken; veritabanı ve onun potansiyel kullanım alanlarının önünde böyle bir hedef yoktur. Bilakis, veritabanının oluşmasında en büyük katkısı olanlar, kredi ve pazarlama şirketleridir ve kayıtların, kayda geçirilen insanların, güvenilirlikleri, inanılabilirlikleri ve belli bir zenginliğe sahip olmayı gerektirir; bu veritabanına dahil olmak ise kredi verilmeye değer görülmeyle aynı şeydir (Ajana, 2007:7).

Panoptikon, disiplin altına aldıklarından rutin ve tekdüze davranışlar beklerken; Sinoptikon'da güvenilir ve güvene layık olmak bir nevi tüketim oyununu oynayabilmekten geçer. Panoptikon'da sıkı korunan mekanın dışına hiç kimsenin kaçamayacağı şekilde bir düzeneği sürdürmek amaç iken, Sinoptikon'da, uygun vasıfları taşımayanların; yukarda da belirtildiği gibi "tüketim oyununu oynamayacak olanların" sahtekarlık yoluyla o alana girmemesini sağlayacak düzeneği sürdürmek amaçlanmıştır. Hareket özgürlüğünüz ise, Sinoptikon'da size ait enformasyonun çokluğudur.

Sinoptikon bir ayıklama, ayırma ve dışlama aracı olmakla beraber küreselleri eleğin üzerinde tutar ve yerel olanı ayıklar. "Tüketim oyunu oynayabilen insanlar" Sinoptikon tarafından, her nereye giderlerse gitsinler kendilerini evlerinde hissetmelerini sağlarken, diğerlerini pasaport ve vizeden yoksun bırakır; bu siber mekan sakinleri için ayrılan yerlerde bu oyuna dahil olamayanları barındırmaz. Nihayetinde, Panoptikon'un aksine Sinoptikon, insanları yerlerine çivileyen bir pranga değil, hareketlilik sağlayan bir araçtır.

Panoptik gücün ortaya çıkışı; çok fazla kişinin pek az kişiyi gözlediği bir durumdan pek azın çok fazlayı gözlediği bir duruma köklü bir dönüşümü temsil etmektedir. Gücün kullanımında gösterinin yerini gözetim ve disiplin almıştır. Yeni modern güç ise uyrukları tarafından seyredilmektense, gölgede kalıp onları seyretmeyi tercih etmiştir. Burada kastettiği, kitlesel medyanın- en çok da televizyonun- durmaksızın yükselişidir (Caluya, 3, <http://www.unisa.edu.au/hawkeinstitute/publications/foucault-25-years/caluya.pdf>).

Tüm bunlardan anlaşılacağı gibi: Panoptikon, uygulamada evrensel ve ilkelerine bağlı kurumlar nüfusun büyük çoğunluğunu kucaklarken, doğası gereği yerel bir oluşum olmuştur. Panoptik kurumların şartı ve etkileri, uyruklarının hareketsizleştirmeyi amaçlamaktaydı. Gözetimin amacı kaçışı önlemek ya da en azından, farklı olanı, öteki olanı, veya normal olmayanı engellemektir. Sinoptikon ise doğası gereği küresel bir nitelikte olup; seyretme eylemi ile seyredenleri yerelliklerinden koparmaktadır ve mekansal sınırları ortadan kaldırır. Bunu yaparken baskıyı kullanmaz. En nihayetinde, nerede olursa olsun ve nereye giderse gitsin bu hedefler yurtsuz ağa bağlanacaklardır. Bu kaba tabirle bir tür "ayartma"dır.

Peki ama seyrettikleri kimlerdir? Seyredilen Sinoptikon'da bir avuç ünlüdür.Ya politika, spor, bilim ve şov dünyasından gelmektedirler ta da yalnızca meşhur enformasyon uzmanlarıdır.Tüm bunların vitrinde olma gibi bir özelliği vardır ve bu onların küreselliğini onaylar ve yerel olandan ayırır.

Yukarıda da belirtildiği gibi; Panoptikon'da belli başlı seçilmiş yereller, öteki yerelleri seyretmekte iken (ki bu modern öncesi dönemde sıradan yerel halkın içlerinden seçilmiş olanları seyrettiği bir dönemin uzantısıdır) Sinoptikon'da yereller küreselleri seyretmektedir. Küresellerin otoritesini pekiştiren ve tekrar pekiştiren ise bu muğlak uzaklıktır. Bu tekinsiz uzaklık onları emniyet altına almaktadır.Yereller için ise hayatlarıyla, kıyafetleriyle, söyledikleriyle bir örnek teşkil etmektedirler.

Panoptikon'un günümüze uyarlanmış ileri teknoloji versiyonu örneklerinden biri; tüm gerçekliğiyle Pelican Bay Hapishanesi olarak örneklendirilebilir: (Gangi, 2009, <http://pelicanbayprisonproject.org/features2009.htm>)

Pelican Bay hapishanesi, baştan sona otomatiktir ve mahkumları ne gardiyanlarla ne de öteki mahkumlarla neredeyse hiç yüz yüze getirmeyecek şekilde planlanmıştır.Mahkumlar zamanlarının çoğunu kalın beton bloklar ve çelikten yapılmış penceresiz hücrelerde geçiriyor...Hapishane atölyelerinde çalışmıyorlar; havalandırma yok, ve öteki mahkumların arasına karışmıyorlar.Gardiyanlar bile camla kaplı ve kilitli kontrol noktalarında duruyor ve mahkumlar bir konuşma sistemi yoluyla iletişim kuruyorlar; mahkumlar tarafından ya hiç görülüyorlar ya da nadiren görülüyorlar.Gardiyanlara kaşan tek görev, mahkumların hücrelerinde kilitli kalmalarını, yani ne görülen ne de gören olmalarını, iletişimsiz bir halde kalmalarını sağlamaktır.Mahkumların hala günlük yaşamsal belirtileri gösterdiklerini bilmesek, hücrelerini tabut sanırdık

Mahkumların tek başlarına o hücrede ne yaptıkları önemli değildir. Panoptikon gibi bir disiplin simgesinden ve emek gücü fabrikası niteliğinden öte; bir dışlama laboratuvarıdır. Erken dönem endüstriyel ıslah evi simgesi olan Panoptikon'la Pelican Bay projesi arasındaki en önemli farklardan biri, üretken bir çalışmanın olmaması durumudur (Bauman, 2006:123). Burada disipline etme, normalleştirme, toplumsal fotoğrafın içinde eğreti durmamak gibi herhangi bir amaç yoktur; bilakis yabancılaştırmayı amaç edinmiş, zaman/mekan sıkışmasında yerel olanın hareketsizliği, bir mahkumun vücuduna indirgenmiştir

Mekansal sıkışmanın ve izolasyonun en etkili göstergeleri, iletişimin yasaklanması ya da askıya alınması bu şekilde biteviye ve sürekli kendini tekrarlayan; tekrarlandıkça daha da içe kapatan bir yabancılaşmanın sürmesi durumudur. Bu durum, kişinin biricikliği ve bireyselliğinin bertaraf edilmiş olmasıdır. Özellikle küreselleşme sürecinde, tüm o çemberin dışında kalanların ruh hali, böyle bir dünyada hareketsiz kalmanın sonucunda şekillenir.

Hapishanelerdeki insan sayısı veya ceza bekleyenlerin sayısı her geçen gün artma eğilimindedir. Yasa ve düzen kuvvetlerine, aktif polis gücüne ve hapishane hizmetlerine ayrılan pay dünya genelinde artış göstermektedir. Asıl tartışılan konu ise, suç işleme eğilimi mi; yoksa suça karşı mücadele verecek ceza politikalarında uygulanan reformların mı izdüşümüdür olduğu tartışmalıdır.

Britanya'da King's College bünyesinde faaliyet gösteren Uluslararası Cezaevi Çalışmaları Merkezi (ICPS), dünyada cezaevi verilerini detaylı biçimde izlememizi sağlayan yıllık rapor yayımlıyor. Aynı zamanda ülkelerin cezaevi politikalarını izliyor, bu konuda raporlaryayımlıyor (Walmsey, 2008, http://www.kcl.ac.uk/depsta/law/research/icps/downloads/wpp1-8th_41.pdf) Yayımladığı son verilere göre, ABD bugün dünyada en yüksek cezaevindeki nüfus oranına sahip. Bu ülkede yaşayan 100 bin kişiden 760'ı 2008'de cezaevinde tutuklu veya hükümlü olarak kalmıştır. Onun arkasından gelen ülke, 2009'da 100 bin kişiden 628'i cezaevinde olan Rusya. Son 17 yılda cezaevindeki nüfus oranı yüzde 200 artmış bulunmakla beraber, 111 bin kişi ile orta sıralarda yer almaktadır. Cezaevindeki tutuklu veya mahkumiyeti kesinleşmemiş olan kişi sayısının çokluğuyla Türkiye, Hindistan'dan sonra ikinci sırada yer almaktadır. Fakat onun nüfus oranlaması yüzde 33'tür. Bu açıdan Türkiye'yi ağır işleyen yargı sistemi ve yüksek tutuklama eğiliminde olması açısından değerlendirmek gerekmektedir. Adil yargılama hakkının tam olarak işlememesi ve vatandaşa potansiyel suçlu gözüyle bakılması bu oranları artıran saikler olabilir.

Uluslararası anlamda böyle bir eğilim olması, partiler ve devlet üstü bir duruma işaret etmektedir. Disiplini ve denetimi sağlamak amacıyla, kamunun içinde yeşeren güvenlik sorunsalına, yasalar ve düzen ekseninde çözümler getirmek küresel bir pozisyonu işaret eder. Bununla beraber, yeni hapishaneler inşa etmek, hapisle cezalandırılması

gereken yasal ihlallerin sayısını artıran maddeleri yürürlüğe koymak ve hapis cezalarını artırmak da hükümetler açısından bir iç politika meselesidir.

Devletlerin suçla mücadeleyi amaç olarak, devletin geniş ve çok yönlü egemenliğini ve bu anlamda belirlediği çoklu amaçlarını yansıtan en önemli araçlardan biridir. Fakat küreselleşmeyle beraber sönümleşmeye başlayan ulus-devlet kavramı daha çok kişisel güvenlik ve refahı hedef alan bir fotoğraf çizen “düzenli devlet”e indirgenmiştir (Bauman, 2006:138). Kişisel güvenlik meselesi ve yine bir yılanın kıvrılmasını ve dalgalanmasını andıran bu kaygı ve korku dalgalanışının üstesinden, başka yollarla da gelinebilir. Her ne kadar mahkumların rehabilitasyonunu sağlamak amacıyla varlığını artarak, yeniden ve yeniden geliştiren bu disiplin sistemi, çağa uygun ve önceden bilindiğinden pek de sorgulandığı ve işlerin nasıl gittiği pek yoğun bir araştırmaya tabii tutulmamaktadır. İnsanların gözünde, tehlikeyi ve korkuları kökünden kazımanın bir yoludur.

İKİNCİ BÖLÜM

2. FOUCAULT'DA İKTİDAR VE BİLGİ İLİŞKİSİ

Disiplin ve denetim toplumları, iktidarın eşsiz bir biçimde işlediği mekansal düzlemlerdir. Burada zaman zaman, Mussoli'nin İtalyası gibi, Stalin'in SSCB'si gibi, Nazi Almanyası gibi, tiranlar doğabilir ve yer yer baskıcı rejimler ortaya çıkabilir; ancak bunların temel özelliği disiplinci bir iktidar ağı kuracak şekilde bir araya gelmiş birçok "iktidarın mikro-fizikleri" olarak da ifade edilen küçük iktidardan oluşmaktadır. Bu iktidar, sahip olunan şey değil, uygulanan bir şeydir. Kralla, padişahla, özdeşleştirilen güç ritüellerinde değil, hafif ve derinden, incelikli ve estetik ilmek ilmek işleyen bir iktidar mekanizması mevzu bahistir. En önemlisi ise, modern zamanın bir ürünü olan rasyonel düşünce ve sistematik işleyişlerin, disipliner bilimlerin bir tezahürüdür; pozitif bilimdir. İktidarın bedendeki tezahürü birçoğumuza göre İktidar "dışlar", iktidar "bastırır", iktidar "sansürler", iktidar "soyutlar", iktidar "maskeler", iktidar "saklar". İktidarın üretken kapasitesi açısından düşündüğümüzde; bu üretkenliğin en yoğun olduğu yer bilgi alanıdır (Bernauer, 2005: 234-235)

İktidarın üretken kapasitesi açısından bir incelemesi yapma gerekliliğimizin nedeni, modernliğe dair yetkin bir iktidar analizi yapmaktır. Bunun da yolu, iktidarı sadece arzu ve eylemi yasaklayan ve sınırlandıran; yasamacının kural ve yasa koymasıyla ve cezalandırması tehdidiyle başarıya ulaşmaktadır. Oysa ki modern dünyada iktidar ilişkileri (ebeveyn- çocuk, öğretmen- öğrenci, doktor-hasta arasındaki iktidar ilişkileri) bir yanda yasa koyucunun öbür yanda ise itaat eden öznenin/tebaanın yer aldığı modelin varyasyonlarından başka bir şey değildir (Foucault, 2007: 161-162).

Foucault, bilgi, iktidar, birey ilişkisini, zihnin iktidar için hayat yüzeyi olması; fikirlerin denetimi yoluyla bedenlerin tabi kılınması ile açıklıyordu (2006:156). Yüzyıllar önce Platon, beden için ruhun hapisanesidir diyordu. Ruhun yücelmek için beden hapisanesinden kurtulması gerektiğini vurgulamaktaydı (Yaşayan, 2009,

http://www.felsefeekibi.com/dergi12/s12_y9.html). Foucault da bu vurguyu ironik bir biçimde hatırlatarak ve aynı zamanda onu tersyüz ederek disiplinci iktidar ile birlikte ruhun bedenini hapishanesi olduğunu (l'âme, prison du corps), disiplinci iktidarın zihinleri kontrol altına alarak bedenleri kontrol ettiğini, bedenleri işlevsel bir şekilde kullandığını vurgular (Bernauer, 2005:14) Egemen iktidarın amacı, kendisine yönelen tehditleri ortadan kaldırmak iken; disiplinci iktidar tehditleri önceden saptayıp onları dönüştürmeye ve ıslah etme yoluyla sistemle bütünleştirmeye çalışmaktadır.

2.1. Foucault'da Hakikat Rejimi

Tanıklık ettiğimiz son savaşların ahlaki yıkımları ve bir atom çağının doğuşu, iktidar ile bilgi arasında bağıntı biçimlerine ilişkin yeni sorunlara kapı açtı ve ilan edilen entelektüel ilerlemenin ahengi ile kendilerini bu ahengin temsilcileri olarak ifade edenlerin iktidarı konusunda kuvvetli şüpheler uyanmaya başladı. İkinci Dünya Savaşı'nın kör gözlere bile gösterdiği ahlaki çoraklığımız karşısında, insan bilimlerindeki ilerleme ile ahlaki iyileşme arasında bir doğru orantı olduğuna inanmak artık neredeyse imkansız bir hal almıştır (Bernauer, 2005: 54).

Foucault için hakikatin ne olduğu değil ne amaçla söylendiği önemlidir ve hakikatler, öznelere göre şekil almaktadır. Öznelere göre şekillenen hakikat, kaçınılmaz olarak özneyi biçimlendirecektir.

Hakikatler aşılabilir değildir ve egemen söylemin dayattığı bireysellik ve kimlik insanı özgürleştirmediği sürece dönüştürülebilir. Tarihsel süreçte tanımlanan ve keskinleşen hakikat, Foucault tarafından bireyin bizzat üzerinde düşünmesi gereken, mutlaka sorgulaması gereken kavram olarak işaret edilir. Hakikat ile gerçeğin arasındaki çelişkili durumu anlamak onu sorgulamaktan geçecektir. Fakat bu ilişkiyi açıklarken, zaman içerisinde yeniden ve yeniden üretilen ve hakikat ile gerçek arasında oluşturulan inorganik ilişkiyi açıklamak gerekmektedir. Öncelikle, hakikati bir sözcüğün ve bir tınının içine sıkışmışlığının da ötesinde anlamın derinliğine gönderme yaparak ifade etmek yerinde olacaktır.

“Hakikat”, sözcüklerin üretimi, düzenlenmesi, dağılımı, dolaşımı ve işleyişi için düzenlenmiş bir prosedürler bütünü olarak anlaşılmalıdır. Foucault’da “hakikat rejimi” ise, kendisini üreten ve destekleyen iktidar sistemleriyle ve kendisinin meydana getirdiği ve kendisini yayan iktidar etkileriyle döngüsel bir ilişki içindedir. Burada “rejim” bir takım kurallara göre işleyen toplumsal düzeneği ifade eder. Bu rejim içerisinde, keşfedilecek veya kabul edilecek hakikatler bütününe değil, doğru ile yanlışın birbirinden ayrıldığı ve doğruya birtakım spesifik iktidar etkilerinin yüklendiği kurallar bütünü olarak anlaşılmaktadır. Yani söz konusu olan “hakikat” namına yürütülen bir sorgulayış değil, hakikatin statüsü ile oynadığı siyasi ve ekonomik rolle ilgili bir sorgulayıştır.

Hakikat; ne iktidarın dışında ne de iktidardan yoksun bir şeydir. Çok sayıda zorlamanın etkisiyle ortaya çıkar ve düzenli iktidar etkileri yaratır. Her toplumun kendi hakikat rejimi, kendi genel hakikat siyaseti mevcuttur. Yani her toplumun doğru kabul ettiği ve doğru olarak işlerliğe soktuğu söylem türleri; doğru sözceleri yanlış sözcelerden ayırt etmeye yarayan mekanizmalar ve merciler ile doğru ve yanlışın teyit edilme yolları, hakikatin edinilmesinde tercih edilen teknikler ile prosedürler; doğru kabul edilenleri söylemekle yükümlü olanların statüsü.

Hakikatin, “ekonomi politikası” beş önemli özelliklerle belirlenir. “Hakikat”, bilimsel söylem biçiminin ve bu söylemi üreten kurumların merkezinde ortaya çıkar; hakikat, sürekli ekonomik ve siyasi teşvik altındadır (siyasi iktidar kadar üretim için de hakikate ihtiyaç vardır); hakikat çeşitli biçimlerde ve çok geniş çaplı bir dağılımın ve tüketimin nesnesidir; hakikat birkaç dev siyasi ve ekonomik aygıtın (üniversite, ordu, yazı, medya) yegane olmasa bile baskın denetiminde üretilip iletilirler; nihayet hakikat, bütün bir siyasi tartışmayı ve toplumsal çatışmayı (ideolojik mücadeleler) ilgilendiren bir sorundur (Foucault, 2005a: 51).

Hakikat rejimi, söylem içerisinde can bulur, şekillenir ve zaman içerisinde kıvrımları oluşur. Denetim toplumlarında tasvir edilen yılan figürü gibi, algıdan algıya kıvrımlanır. Söylem; ifadenin güç ilişkileri dolayımında ürettiği meşru hakikatlerdir. Söylemin meşruiyeti, iktidarın bireyler üzerinden ve bireylerle birlikte oluşturduğu denetim ve disiplin süreçlerinin canlılığına ve sürekliliğine bağlıdır. Söylemin kalıpları olan ifade biçimleri rol oynayan bilimsel disiplin (tıp, psikoloji, kriminoloji, istatistik ve

uluslararası ilişkiler) birey üzerindeki denetimini, iktidarın yönetim aygıtı olarak ifade edilen (bürokrasi) yolla toplumsal yaşam üzerindeki denetimini ve bizzat bireyin öznelere üzerindeki disiplin metotlarını (ailede çocukların birtakım davranış örüntülerinin baskı altına alınması ve yasaklanması gibi) hayata geçirmekteydi.

Foucault'ya göre söylem öyle güçlü ve karmaşık bir yapıyı temsil eder ki; söylemin karşısında olduğunu iddia eden düşünceler dahi söyleme göre şekillenir ve söylem içerisinde, kendi yerlerini bulurlar. Söylem adeta bir çığ sürüklendiği ne varsa tüm karşıtılarıyla içine alır ve sisteme entegre eder. Tarihsel süreç içerisinde, her obje, her düşünce, her yapı aslında, söyleme göre şekillenmiş olup, çeşitli güç ilişkilerinin yayılmasını normalleştirmiş güçlü ve karmaşık semboller olarak da ifade edilebilir.

Gilles Deleuze'a göre söylem, her biçimi taşıyabilir, kimi kere katı bir geometrik biçim halini alırken, bazen de eğri bir çizgi halini alabilir. İfadenin gizlendiği veya tam anlamıyla görünür olduğunu söylemek pek de olası değildir. Politik ifadeler ise birçok kişinin yanıltığı gibi yığınlardan bir şey saklamak üzere üretilmiş, şifreli mesajlar veya iktidar teknolojileri olarak anlaşılmalıdır. Eğer doğru yerden bakılırsa her zaman kendilerini ele vermeye hazır durumdadırlar. İfade gizlenmiş değildir, bilakis; oradadır ve biz o koşullara erişir erişmez her şeyi söyler. Aynı şey politika için de söz konusudur. Gilles Deleuze, Foucault'un en büyük tarihsel ilkesinin, "her şeyin her dönemde söylenmiş olduğu" gerçeğini hakikat rejiminin merkezinde olduğunu belirtmiş ve perdenin arkasının tabanının, ardında ya da ötesinde değil perdeyi görmenin esas mesele olduğunu vurgulamıştır.

Disiplinci bir toplumda, bütün bir sorgulama teknolojisi ile böyle bir toplumun sacayakları olan gözetleyici hiyerarşi tekniklerinin bulunduğu nokta hakikat arayışıdır. Tüm o muayene, sorgulama ve reform süreci ile beraber; ister okulda, ister hastanede, isterse ordu da olsun, birey betimlenecek bir nesne halini alacaktır. Bu nesneleşmiş birey, bireysel bir vaka, ama aynı zamanda hakikati keşfedebilecek bir gerçekliğe dönüşmektedir. Dolayısıyla da, bu insan bilimlerinin ve disiplinlerin tesisi için gereken ana koşullardan birini ortaya koymaktadır.

Hakikat olduklarını iddia eden bilgi biçimlerinden doğan bir teknoloji ile beraber insanoğlu özneye dönüştürülüyor; bu durum da Foucault'nun, etik projesinin çekirdeğini oluşturan “hakikat tarihi”ni, bu sorgulamanın içine sorunsallaştırma ile çekmesinin esas nedenidir. Sorunsallaştırma, insanların belli varlık veya davranış biçimlerinin tarihin belli anlarında sorun olarak kabul edilip bazı söylemsel pratikler ile söylemsel olmayan pratiklerin nesnesi haline getirilmesi ve Foucault'nun “hakikat oyunları” (games of truth) adını verdiği sistemlere dahil edilmesidir. Söz konusu varlık veya davranış biçimlerinin bu sistemler içinde üretilmiş hakikatler, yani bilgi üzerinden tanımlanması aynı zamanda onların belli insan deneyimleri olarak yeniden kurulması ve sınıflandırılmasıdır. İnsanların bu hakikatlere inanması, yani onlar üzerinden tanımlanmış deneyim biçimlerini kendilerine dair hakikatler olarak görmesi ise bu deneyimlerin öznesi olmayı kabullenmeleri demektir (Foucault, 2005b: 15). Foucault yaptığı son araştırmalardan birinde, içinde yaşadığımız kültürün hakikati söyleme konusunda geliştirdiği çeşitli söylemlerin- felsefi, ahlaki, bilimsel, siyasi—tarihsel sorunsallara gösterilen somut tepkiler olduğunu vurgulamıştır. Hakikat söylevcisi rolünü sorunsallaştırırken Foucault şu soruları soruyordu: “Hakikati söylemeye kimler muktedirdir” Birileri, kendilerini hakikat söyleyicisi olarak sunma ve öyle kabul ettirme gücünü hangi ahlaki, etik ve manevi koşullarından alırlar? Hakikati söylemek neden önemlidir? Hakikati söylemek hangi sonuçları doğurur? Hakikati söyleme etkinliği ile iktidarın icrası arasında nasıl bir ilişki vardır? Bu sorularla Foucault, insanlığı farkındalık yolculuğuna çağırarak ve bireyleri özneleşmeden önce etik sorumluluklarının farkında olması konusunda sarsmak ve bilinçsel bir kıvılcım yaratma gayetindedir.

2.2. Parrhesia Ve İktidarın Dili: Söylem

Tüm bu sorgulayışlarının temelinde esasında antik deneyimdeki hakikati dile getirme pratiği olan “parrhesia” yatmaktadır. Tüm iktidarın her yerde oluşunu, birey-öznesi üzerinden halkalarını geliştiren bu sisteme işlerliğini kazandıran ve halkaların devamlılığını sağlayan, güçlendiren teknik olarak Foucault'nun çözümlerinin dayanağını oluşturan “söylem” kavramını sorunsallaştırırken en çok “parrhesia”ya dayanmıştır. Parrhesia; antik Yunan'daki, “hakikat söyleme konusundaki dürüstlük” mefhumunun adıdır. Parrhesiastes, yani hakikati söyleyen sadece dürüst olmakla ve düşüncesini söylemekle kalmaz, aynı zamanda onun düşüncesi hakikattir. Parrhesia'nın bir özelliği de inanç ile hakikat arasında her zaman tam bir örtüşme olmasıdır. Parrhesiastes'in

dürüstlüğü konusunda herhangi bir 'ispat' varsa, bu cesarettir. "Çünkü bir insan ancak hakikati söylemenin risk ya da tehlike arz ettiği durumlarda parrhesia kullanıyor sayılır ve parrhesiastes olarak kabul görmeyi hak eder." Sözgelimi bir öğretmenin öğrencilerine anlattığı hakikat onu bir parrhesiastes kılmaz. Oysa bir tiranı eleştiren filozof, göze aldığı tehlike ile parrhesiastes'tir. Parrhesia'nın işlevi bir başkasına hakikati ispat etmek değil, eleştiri sunmaktır. Bu eleştiri dinleyiciye ya da konuşmacının kendisine yöneliktir. Son olarak da parrhesia'da hakikati söylemek bir ödev olarak görülür (Foucault, (t.y.), <http://foucault.info/documents/parrhesia/foucault.DT1.wordParrhesia.en.html>).

Foucault "parrhesia'da konuşmacının özgürlüğünü kullandığını ve kandırma yerine dürüstlüğü, sahtelik ya da sessizlik yerine hakikati, hayat ve emniyet yerine ölümü, yaltaklanma yerine eleştiriye, kendi çıkarını koruma ve ahlaki kayıtsızlık yerine ahlaki ödevi tercih ettiğini belirtir (Foucault, 2001: 20-21). Parrhesia'nın "söylem"le olan çatışmasını en iyi açıklayacak olan konuşanın kendi söylediğine inanması ve retorik kullanmamasıdır; dolayısıyla dolaysız konuşur. Oysa retorik sağladığı teknik araçlar retorikçinin söylediği şey hakkındaki kendi fikrinden bağımsız bir şekilde dinleyicileri üzerinde hakimiyet kurmasını sağlar.

George Orwell'in 1984 romanında yer alan ve bir toplumun kurgusal bir dilin adı olan "YeniKonuş" (Newspeak), "Parrhesia"nın karşıtlığına denk düşmektedir (Orwell, 1949: 3).

Herkesin bir televizyonu vardır, ama hiç kimsenin televizyonu kapatmasına izin verilmeyeceği ve hiç kimsenin televizyon aletinin yukarıdakiler tarafından ne zaman bir kayıt kamerası olarak kullanılacağını bilemeyeceğiz, sansürlenmiş bir algı toplumunun fotoğrafını çekmektedir.

İkinci Dünya Savaşı'nın bitimini takiben Geroge Orwell, "Siyaset ve İngilizce" (Politics and the English Language, 1946) adlı denemesinde, yanıltıcı ve muğlak ifadelerle dolu bir dilin nasıl siyasi manipülasyon için kullanılabileceğine dikkat çekmişti (Orwell, 1946:7).

Yenikonuş'un siyasi manipölasyonuna vurgu yapacak en kilit kavramlardan biri, iki karşıt fikri aynı anda içselleştirme ve bu bilinçsizce bağlanma halini ifade eden, İkilidüşün'dür (Doublethink).

Düşünce sözcüklere bağımlıdır. Kelime dağarcığını kısıtlayarak ortaya düşüncenin tüm biçimlerini olanaksız kılan bir denetim mekanizması oluşturulması amaçlanmıştı. Bu kısmen yeni sözcüklerin kullanılmasıyla, ama daha çok, istenmeyen sözcüklerin dışlanmasıyla, dili etkin siyasal düşünceden arındırmakla ve tüm ikinci anlamları ne türlü olursa olsunlar ortadan kaldırmakla gerçekleştiriliyordu. Özgür (azade) sözcüğü "Yenikonuş"ta hala yaşamaktaydı. Ama yalnız, "Bu köpek bittten azadedir," yada "Bu tarla yabancı otlardan azadedir," gibi deyimlerde kullanılabiliyordu (Orwell, 1949: 125). Özgür sözcüğü, 'siyasal özgürlük' ya da düşünce özgürlüğü olarak artık kullanılmıyordu, çünkü, ne siyasal özgürlük ne de düşünce özgürlüğü kalmıştı; bu nedenle kavram bile olsalar artık onları adlandırmak gereksizdi. Foucault'da ise özgürlük öyle çarpıcı bir şekilde siyasallaşmıştı ki, bilincin kıvrımlarında dalgalanmalar başlar:

Özgürlüğün boyun eğmeyi reddetmesi ile iktidar arasındaki ilişkiyi ayırmak mümkün değildir. İktidarın merkezi sorunu gönüllü kölelik değildir. İktidar ilişkisinin özünde yatan ve onu devamlı kışkırtan etken, istencin boyun eğmeyişi ile özgürlüğün inadıdır. Özel bir uzlaşmazlıktan söz etmektense, bir çekişmeden söz etmek, aynı zamanda hem karşılıklı teşvik etmeyi hem de mücadeleyi içeren bir ilişkiden söz etmek; birbirine karşı her iki tarafı da felce uğratan yüz yüze bir kapışmadan ziyade sürekli bir kışkırtmadan söz etmek daha yerinde olur (Foucault, 2005c: 76).

Kabul gören öğretilere karşıt sözcüklerin silinmesinden başka, söz dağarcığının azaltılması kendi içinde bir amaçtı ve yoruma açık sözcüklerin yaşamasına izin verilmiyordu. Yenikonuş düşünce alanının genişlemesi için değil daralması için tasarlanmıştı. Seçim yapılabilecek sözcüklerin en aza indirilmesi bu amaca yardımcı olmaktaydı. Yenikonuş, günümüz siyasi söylemine parrhesia'dan daha yakın bir yerde durmakta. Modern iktidar sadece baskıya indirgenemez ve hiç şüphesiz üretken bir yanı vardır. Sadece baskı altına almaz, bireyleri ve ilişkileri yeniden üretirken, medyayı kendine araç edinir. Bunu yaparken de YeniKonuş'la benzeşecek bir dil kullanır.

Söylemin kuvvetini, ressam René Magritte ile Foucault'yu bir araya getiren, bir pipoyu model alan tablo ve bu tablonun hemen altına ilişitirilmiş olan "Bu bir pipo değildir" cümlesi. Foucault'nun, (1968), <http://foucault.info/documents/foucault.thisIsNotaPipe.en>.

html) "gördüğümüz, söylediğimizin içine hiçbir zaman yerleşmiş değildir" derken "bu bir pipo değildir"e gönderme yapmaktadır:

Bu bir pipo değildir!" cümlesi, tablo için seyirciye (okuyucu mu demeliydim) bir uyarı cümlesi değil, tablonun adıdır. Nasıl olumlu anlamda tablonun altına "Buğday Tarlasında Kadınlar" yazıyorsak, "Bir pipo" da yazabilirdik. Fakat Magritte'in adlarla kurduğu karşıt ilişki biçimi burada bambaşka düşünsel bir dünya oluşturmuştur. Yani, bu bir pipo değil, bu bir pipoyu "andıran" resim dersek o zaman elbette "Bu bir pipo değildir" önermesi doğrudur. Burada bildiğimiz, daha önceden hakkında bilgi sahibi olduğumuz bir nesne olduğu için pipo sözcüğünü kullanıyoruz. Onu hiç tanımıyor olsaydık elbette Magritte daha mutlu olacaktı. Çünkü o, ısrarla bir şeye değil de resmi kendine doğru çevirmemizi ister bizden. Ayrıca o, tablosunu yalnızca bir görüntü olarak görmemizi istemezdi, çünkü Magritte de görüntülerin değil, göstergelerin önemli olduğunu çok iyi biliyordu.

Şekil: 3

Magritte'in Piposu

Kaynak: Foucault, 1968, <http://foucault.info/documents/foucault.thisIsNotaPipe.en.html>.

Foucault, "Magritte'in piposu, pipo değildir; yere düştüğünde kırılan lületaşı değildir çünkü. Hem karşınızdaki şeyle tütün de içemezsiniz" derken bize algılayışlarımızla olabildiğince sorgulamamız gerektiğinin çağırısını yapmaktadır. Örneğin, mahkum eden hakim cezaevi binasının karşısına geçip "bu bir hapisane değildir" diyebilir. Ve ekler; "biz cezalandırmıyoruz, aslında yaptığımız şey iyileştirmek, topluma yeniden kazandırmak, tedavi etmek..." Foucault'ya göre, o zaman "tedavi etmek" için var edildikleri söylenen başka mekanların neden var olduğu sorusunun akıllara gelmesi denetim toplumlarının meşruiyeti açısından sarsıcı olacaktır. Tedavi etmek; hastane ve tımarhanelerin de işidir. Modern hayat düzenlemesi, yukarıda da açıklandığı gibi tüm bu kurumların varlıklarını birbirlerine göndererek meşruiyetlerini kazanmaları üzerine kurulmuştur.

Foucault'nun bu bağlamda esas amacı olan söylemin açıklarını yakalamak için başvurduğu tekniklere değinecek olursak, birinin adı soykütük” (genealogy) diğeri ise tüm düşünce ve normların yapısökümü yapılarak merkezinde yatan güç ilişkilerine dokunmaktır. Bunu yaparken de “marjinal”, “öteki”, “farklı” olarak nitelendirilen grup ve düşünceleri mercek altına almaktır. Gördükleri ise, parrhesia ile bedenine, başka bir deyişle dile dökülmüş olmalıdır.

Foucault'nun bütün soykütüklerinin altında iktidar ilişkileri bulunmaktadır. Bu, “tarih”i anlam ve iletişim tasarısından, Foucault'nun çarpıcı ifadesiyle “iktidar mikro fiziğine” çevirir. Buradan anlaşılması gereken, tarihi sabit bir çizgide mutlak bir sona varan olaylar silsilesi yerine, iktidar çatışmalarının ve dominant güçlerin oluşturduğu kuralların, doğruların ve söylemelerin altında yatan gerçeğin anlaşılması, sorgulanması, dominant olan söylemlerin tarihin akışı içinde, nasıl zamanın ve insanların aleyhine döndüğünün incelenmesini ifade eder.

Dışlanmış, sistematik olmayan, dağınık, küçük, aykırı, farklı, öznel, devamlılığı olmayan bilginin peşinde olduğunu belirten Foucault diğeri bilgi türlerinin söylemin çizgilerine göre şekillendiğini ya da kendi söylemlerini ve güç ilişkilerini savunmuştur. Bilimsel ya da ilahi olduğu iddiasıyla kendi söylemlerini yaratan tüm ideolojiler, düşünce sistemleri, inanışlar ve normların yarattığı kısıtlayıcı etkiler bizi, Foucault'nun “inhibiting effect of totalitarian discourse (totaliter söylemin dizginleyici etkisi)” adını verdiği kavramın açılımında buluşturacaktır (Foucault, (t.y.), <http://www.ualberta.ca/~rmorrow/Resources/F-power%20%20lectures-power.pdf>). Bu durumu sarsmak için ise Foucault'ya göre “neden “ sorusundan çok “nasıl” sorusuna cevap aranmalı, gücü uygulayan merkezden çok, güce maruz kalan özneye yoğunlaşmalı, çevresel mikro bilgiden merkeze doğru ilerlenmeli ve söylemin gücü her alanda aranmalı, onun tuzaklarına düşülmemelidir.

2.3. “Aydınlanma Nedir ?” Sorusu ve Tarihsel Önemi

Foucault'nun, Immanuel Kant'ın, “Aydınlanma Üstüne Sorulan Soruya Cevap'ının” günümüze tekrar başka bir yorumla; başka bir deyişle geleneksel algılanış biçiminden farklı bir biçimde anlamlandırarak, aklın iktidara hizmet etmektense iktidara

karşı kullanılması gerektiğini ve ancak bu şekilde aklın özgürleşip tahakkümün sınırlarını aşabileceğini öne sürer. Foucault ile Kant'ın buluştu nokta, Immanuel Kant'ın Aydınlanma nedir sorusuna verdiği en çarpıcı tepkidir: *Dimidium facti qui coepit habet: sapere aude* “Sapere Aude! Aklını kendin kullanmak cesaretini göster”. Foucault, Aydınlanma ve modernizmin tek tipleştirici, baskıcı etkilerini eleştirirken, feodal-din toplumlarından kurtuluştaki ilerici rolünün hakkını da teslim etmektedir. Immanuel Kant tarafından Aydınlanma bir “cesaret”, yani “mücadele” meselesi olarak tanımlanmıştır:

Doğa, insanları yabancı bir yönlendirilmeye bağlı kalmaktan çoktan kurtarmış olmasına karşın (naturaliter maiorenes), tembellik ve korkaklık nedeniyledir ki, insanların çoğu bütün yaşamları boyunca kendi rızalarıyla erginleşmemiş olarak kalırlar, ve aynı nedenlerledir ki bu insanların başına gözetici ya da yönetici olarak gelmek başkaları için de çok kolay olmaktadır. Ergin olmama durumu çok rahattır çünkü. Benim yerime düşünen bir kitabım, vicdanımın yerini tutan bir din adamım, perhizim ile ilgilenerek sağlığım için karar veren bir doktorum oldu mu, zahmete katlanmama hiç gerek kalmaz artık. (Kant, 1784, <http://www.english.upenn.edu/~mgamer/Etexts/kant.html>).

Tüm bu cümlelerden çıkarılabilecek sonuç: “Benim yerime sağlığımı, düşünen bir doktorum, benim yerime malımı mülkümü denetleyen bir muhasebecim, benim ve çoluk çocuğumun eğitimiyle uğraşan bir öğretmenim oldukça ben aydınlanmış değilimdir; birileri bu yüzden beni “aydınlatma” adına aklımı alabildiğine kötüye kullanabilir”dir. Şüphesiz ki, zihnimizin tüm kıvrımlarında giderek artan ve düşüncelerimizi çoğaltan artçı hareketlere sebep olabilecek nitelikte cümlelerdir. (Baker, (t.y.), <http://www.korotonomedia.net/kor/index.php?id=21,230,0,0,1,0>).

Kant'ın ve Foucault'un akli sorgulayış biçimi, moderniteye yönelik yıkıcı bir güdü gibi görünüyorsa bile, aslında kendini tanımaya ve yeniden tanımlamaya yönelik bir eylemdir. Foucault açısından “Aydınlanma Nedir” sorusu bir modernite eleştirisinin ilk sarsıcı adımıdır:

Bence felsefenin ve eleştirel düşüncenin on sekizinci yüzyıldan beri merkezi sorunu şu soru oldu, hala aynı sorudur ve gelecekte de aynı soru olacağını umuyorum: Kullandığımız şu Akıl nedir? Bu aklın tarihsel etkileri nelerdir? Kısıtlılıkları ve tehlikeleri nelerdir? (Foucault, “What is Enlightenment?”, <http://foucault.info/documents/whatIsEnlightenment/foucault.whatIsEnlightenment.en.html>).

Aklın kullanım biçimlerine göre, insanlığın lehine ve aleyhine sonuçlar verebileceğini ileri süren Foucault, modern akli sınırlayıcı, tanımlayıcı ve kurallar koyucu

bir tahakküm aracı olarak göstermektedir. Ona göre; Aydınlanma'nın maske takmış gerçekler yaratan akli savunan ve böylelikle de uzlaşmayı bir empoze ve tahakküm kurma nesnesine dönüştürerek bireyselliği ve farklılıkları kontrol altına alma eğiliminde olduğunu öne sürer. Böylelikle Foucault; tarihsel süreci de hesaba katarak öznenin merkezsizleştirilmesi; başka bir deyişle özgürleşmesi gerektiğine inanır. Bilgi ve tarihi, birbiriyle ilişik olarak bu sorgulama sürecine dahil eden Foucault, “tarih”i, bilgilerin birbirlerinden kopuk olarak eklemledikleri bir alan veya süreç olarak yeniden tanımlar:

Kısaca tarih geleneksel olarak eskinin anıtlarını ezberlemeyle, onları dokümanlara dönüştürmeyle ve sesi olmayan o izlere ses vermeyle uğraşrdı; zamanımızda tarih dokümanları anıtlara dönüştürmekteydi. Eskiden tarih insanlarca bırakılmış izleri çözümlerken şimdi gruplandırılması gerekli bir yığın unsuru bir plana göre yerleştirmekte, onları, birbiriyle ilintilendirmekte ve birlikte bütünlükler sağlayabilecek bir şekilde onları yerlerine oturtmaktadır. (Foucault, (1969), http://foucault.info/documents/archaeologyOfKnowledge/foucault.archaeologyOfKnowledge.00_intro.html).

Sonuç olarak, modern iktidarı birçok kurumsal bölge ve pratikler boyunca yayılan bir yapıya sahip, sayısız noktadan hareketle icra edilen bağıntısal bir iktidar olarak tanımlayan Foucault için Aydınlanma, “delilik, suç, ölüm, hastalık, cinsellik” gibi kavramların birer tahakküm aracı olarak ortaya çıkmasının da sebebidir.

Aydınlanma felsefesinin, doğru bilgiyi iktidar ilişkilerinden bağımsız, nesnel bir çerçeveye yerleştirmesine karşın Foucault bilgiyi, hem iktidarla ayakta duran söylemlere gereksinimi nedeniyle; hem de bilginin kullanımının stratejik olması nedeniyle bir iktidar olgusu olarak ele alır” (Deveci, 1999: 30). Foucault, Aydınlanmayı, iktidar ilişkilerinden bağımsızlık durumu olarak görmez. Aydınlanma söylemi, doğru bilginin ölçütü nedir sorusuna iktidar ilişkilerinden bağımsız deney, gözlem ve akla dayalı nesnellik durumu cevabını verse de, “özgürlükleri keşfeden Aydınlanma çağı, disiplinleri de keşfetmiştir” (Foucault, 2006a: 325) diyen Foucault, Aydınlanmayı, dini dogmaların yerine geçen aklın hükümlerinin, bilgi ve söylemi modern iktidar lehine sistematik bir şekilde inşa etmesi yoluyla tüm yaşam alanlarını belli kurallar çerçevesinde çizmesi olarak algılar Ona göre Aydınlanma, modern iktidar ilişkilerinin bir unsurudur. Aydınlanma, bilgi temelli işleyen modern iktidara bilgi ve söylemler oluşturmuş ve modern yaşamın büyük bir hapishaneye dönüşmesinde önemli bir unsur olmuştur.

Bilgi söylemseldir; çünkü hangi önermelerin kabul edilip, hangilerinin dışlanacağını sınırının çizilmiş olması gerekir. Doğruluğun, dolayısıyla da bilginin söylemsel formasyonlarla örtüşük olması, söylemsel formasyonların da yapısal bir iktidar ilişkisi içermesi, bilgiyi dolaylı da olsa iktidara bağımlı kılar. Özellikle insan bilimlerinde erişilmiş olan bilgi bütünlerinin toplumsal ilişkilere uygulanmasında; yani pratik ve eylemlerin denetlenmesinde de bilgi iktidarla buluşur (Deveci, 1999:30). İnsan, iktidar ve bilgi arasındaki ilişkinin tarihsel söylemlerin kendini üretmesinde ve insanın, bilimlerin doğuşuyla beraber kendini tahakküm altına aldığını ifade eden Foucault açısından, Fukuyama'nın Soğuk Savaşın sona erişinin ardından, "Tarihin Sonu" dediği süreç, modernitenin başlangıcıyla gerçekleşmişti:

Eğer bu düzenlemeler tıpkı ortaya çıktıkları gibi kaybolsalardı, olabilirliğini en fazlasından önceden hissedebileceğimiz; ama şu an için ne biçimini, ne vaadini bildiğimiz herhangi bir olayla, tıpkı 17. yüzyılın dönemecinde klasik düşünceye yaptıkları gibi, düşüncenin zeminini sarsalardı; bu durumda insanın, tıpkı denizin sınırında bir kum görüntüsü gibi kaybolacağından söz edilebilirdi (Foucault, 2006b: 539).

Küreselleşme evresine disiplinci, denetimci toplumda sonra kıvrılmadan önce sonuç olarak; modern iktidarın, hapisane ve tımarhane ile imgeleştirilmesi bir tutsaklık halinden öte, iktidarın üretkenliğini; bu üretkenliğini, direnmeye olasılık bırakan bedenler ve zihinler üreterek oluşturur. Dolayısıyla, Disiplin kurumlarınca, disiplin altına alınmış ve düzenlenmiş sosyal ilişkiler ve kimlikler için direnmeye olasılık her zaman için göze alınmıştır.18.yüzyılda kurumsallaşıp gelişen disiplinci modern toplumla birlikte iktidar toplumsal hayatın bütün hücrelerine şıngalanmıştır. İktidar her yerededir; o bir kurum, yapı, ya da aidiyet değildir. İktidar tek bir siyasi merkezden yönetilmediği gibi, bir seçkin sınıfa ait ya da bürokratik kurumların mantığıyla sınırlı değildir.

İktidarın yarattığı karakter aşınması, oluşturduğu karmaşık stratejik durumların bir sonucudur. İktidarın tekçi olduğuna dair yanlış bir öngörüye kapılmamak; çoğulculuğuna vurgu yapmak açısından Foucault şöyle demektedir:

Bir toplum, bir iktidarın, sadece tek bir iktidarın uygulandığı üniter bir gövde değildir; bir toplum, gerçekte, farklı ama yine de spesifiklerini muhafaza eden iktidarların yan yana gelmesi, ilişkisi, koordinasyonu ve hiyerarşisidir. Toplum, farklı iktidarlardan bir takımadadır (Foucault, (2005c:145).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KÜRESELLEŞME VE İKTİDAR İLİŞKİLERİ

Uluslararası ilişkiler terminolojisinde, özellikle de zamanımızın bambaşka bir dönüşümünü temsil eden “Yeni Dünya Düzeni” kavramı önemli bir yer tutmaktadır. İnsanlar bu fikri kullanırlarken de hiç şüphesiz düzen, dünya ölçeğinde küreselleşme ve bunlar arasında kurulan ilişkilerin güncellenmiş halini göz önünde bulundurlar.

Kimileri içinde bulunduğumuz zamanı “Yeni Dünya Düzensizliği” olarak da atfetmiştir. Küreselleşmeyi çok tartışılabilir bir konu yapan da işte tam budur. Büyük Bölünmenin (Great Schism) sona erişinin, başka bir deyişle; “Soğuk Savaş” döneminin sona erişiyi beraber güç blokların içinde bulunduğu politik donmuşluğun birden bire çöküşünün ertesinde, “yeni düzensizlik”i tetikleyen bu çöküş, bu durumu kolaylaştırıyor olsa da bu imgeye bizi ulaştıran aslında; küreselleşmeye katalizör etkisinin bir tek buna dayandırılmayacağıdır (Bauman, 2006: 68).

“Dünya” ve “düzen” arasındaki bu yeni bağıllık, yeni bir paradigma başka bir deyişle siyasal iktidarın ve dünyanın fiziksel mekanının düzenlenmesini, onu düzensizleştirecek kadar başka bir şekle meyleder.

“Zaman/mekan sıkışması” insanlığın gidişatında süre giden çok eksenli bir dönüşümün etkilerinin izdüşümü olarak ifadelendirilebilir. Fakat, içinde bulunduğumuz küreselleşme sürecinin bu izdüşümü çok daha farklı sonuçlar doğurmuştur. Küreselleşme öyle bir sürecin adıdır ki; ne kadar birleştirirse o kadar böler; birleştirirken böler. Bu şu anlama gelmektedir: dünyayı hem küçük sekanslara böler hem de bunu yaparken bir birleştirmeye tek tipleştirebilir (Bauman, 2006: 81). Bir yandan, iş, finans, ticaret ve enformasyon akışının yer küresel boyutlara ulaşıyor olmasının yanı sıra, bir “yerelleşme,” mekan sabitleme süreci de devam etmektedir.

Zaman/mezan sıkışması terimini ilk kez kullanan David Harvey için zaman/mezan kavramının işaret ettiği değişim süreci, mezanın ve zamanın pratiklerinde öylesine devrimci nitelikte değişimler yaratmıştır ki, dünyayı, görüő tarzımızı bazen çok köklü bir biçimde deđiőtirmek zorunda da kalabiliriz (Time/Space Compression, (t.y.) <http://it.stlawu.edu/~pomo/mike/timespac.html>).Richard Senett'in "karakter aşınması" metaforunda olduğu gibi; küreselleşmenin yıkıcı ve sarsıcı bir tesir meydana getirdiği, istikrarlı, kalıcı, yerleşik tüm değer ve davranış biçimlerini sarsan travmatik bir değişim dalgası olduğunu da söylemek zor değer (Natarajan, 2003: 2).

Küreselleşme kimileri için gerçekten küreselleşmedir; kimileri içinse yerelleşme bir nevi içine kapanmanın yeniden ve yeniden zaman içine dağılarak üretilmesidir. Bazıları için özgürlük, bazıları içinse başka türlü bir kapatılmanın adıdır. Hareketlilik, insanlar arasındaki hiyerarşik sınıflandırmanın temel unsurlarından biri olmuştur.

Küreselleşmeyle beraber yaşanan değişiklikler öyle yoğun ki, henüz yaşanabileceklerin ne yönde olacağını kestirebilecek durumda olduğumuzu söylemek çok zor; fakat şunu söyleyebiliriz ki; bu girdap bizi yeni çözümlene parametrelerine götürmeye mecbur bırakmış durumda.

Küreselleşmede aşıkâr olan ilk unsur; yersiz yurtsuzlaştırıcı (deterritorialising) etkisinin olmasıdır. Tüm bu yukarıda da değinilen, düzen, disiplin ve denetim kurumları yeniden ve yeniden, geleneksel belirlenimlerden yoksun bir mezanla; başka bir deyişle sınırları olmayan bir mezanla uzlaşma sağlamak üzere, her seferinde. diyalöğa girmek zorunda kalıyor (Tomlinson, 2003:5).

3.1. Yeni Dünya Düzensizliği ve Ulus-Devletlerin Aşınması

Modern dönemde, toplumsal ve siyasal düzen kavramı, birtakım tarihsel dönüşümlerle beraber- Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimi'nin yarattığı ekonomik, siyasal ve askeri sarsıntının da etkisiyle- "ulusal egemenlik"e dönüşen toprağa bağlı bir egemenlik kavramını ifadelendirir.

Düzenleyici failer arasında en yüksek mevki, bütün modern çağ boyunca devletin olmuştur. Michel Foucault'nun hocası olan Louis Althusser tarafından disiplin toplumlarını tek bir çatı altında ifadelendirdiği; “devletin ideolojik aygıtları” kavramı bu durumu yansıtmaktadır (Foucault, 2007:48) Devlet, belli bir toprak parçası üzerinde işlerin yürütmesi sırasında bağlayıcı olan kuralları ve normları ortaya koymak ve hayata geçirmek için meşru hak talep eden ve yeterli kaynakları elinde bulunduran birimin adıdır. Tam anlamıyla yukarıda da bahsedilen bir etkinlik, ve yetkin bir iktidar olma hali onun egemen oluşunu yansıtmaktadır.

Ulus kavramıyla egemenlik kavramı ise modernleşme sürecinin en önemli ayağı olmakla beraber modern egemenlik kavramının içini dolduran asli unsurdur. Ulusal egemenlik, egemenle öznelere arasındaki bağı ve aynı zamanda bütünün gücünü yücelten, egemenliğin güçlü bir özel biçimidir.

Fransız devriminden sonra yerleşen “modern yurttaş” kavramı içinde yaşanan ve meskun bulunan bir mekan ile beraber anlamını kavrar. Disiplin toplumlarında düzen; adeta bir prizmanın içinden ışığın kırılıp çeşitli renkler halinde dağılması gibi, farklı kurumlarda ve şekillerde gerçekleşen bir normalleştirme eyleminin adıdır. En nihayetinde de, bir toprak ölçeğinde yer alan bir yurttaşlar grubu arasında kabule ya da edilgenliğe karşılık gelen hükümet etkinliğinin bir sonucudur. Zaten bu durum normalleştirme eyleminin doğal sonucudur. Düzen olarak egemenlik, idare halini alır; başka bir ifadeyle, egemenlik kendisini toprak bütünlüğüne yayılan ve onu yapılan bir otorite aygıtı olarak- ki devletin ideolojik aygıtları aracıdır- örgütler. Bu aslında başka bir deyişle, “devlet”in özellikle zihnin “ düzene sokma” yetisini artırmak suretiyle, toplumsal gücün dağıtılmasının ve yoğunlaştırılmasının özel bir biçim almış halidir..Devletin ideolojik aygıtı olarak resmedilen ise; yetki alanı sınırlandırılmış hiyerarşik bir örgütlenme; sivil, ruhban sınıfına özgü ya da askeri, ayrı bir bürokrasi demektir

Modern devletin yasama ve yürütme egemenliği zorunlu olarak, askeri, ekonomik ve kültürel sacayağı üzerine inşa edilmiştir. Modern öncesi devlet egemenliğinde; devlet, dağınık güç odakları tarafından tanzim edilen kaynaklara hakim olması esas alınıyor iken, modern devlette, devlet idaresiyle sağlanan düzeni korumak ve kurumu idare ettirmek için gerekli olan kaynakların tümüne hakim olması esas alınmış idi. Ulus devlet kendisini,

içinde ruhani unsurun (devletin, bir yılanın kıvrımları gibi her köşeye değerek iktidarını perçinlemesinin hissedilir olması) tüm diğer belirtilerinin toplamını üst belirlediği kendi kendine yeten; egemenliği onaylanmış kültürel, etnik ve iktisadi bir varlık olarak varlığını ikame ettirir. Tüm iktidar ve güç uygulama anlamında otonomluğunu gerçekleştirmek için, alanın hem dışından hem de içinden gelen öteki düzen modellerinin meydan okuyuşlarına karşı toprağı etkili bir biçimde savunma yetisi, ulusal ekonomi hesaplarını dengeleme yetisi ve devletin uyruklarının ayırt edici kimliği yoluyla kendi kimliğini ve aidiyet duygusunu oluşturan araçlarını sürdürmesine yetecek kadar kültürel kaynağı toplama yetisiyle beslenmedikçe, yukarıda ifade ettiğimiz anlamda bir düzen oluşturması da pek mümkün değildir (Negri, (t.y.), <http://korotonomedia.net/kor/index.php?id=7,31,0,0,1,0>).

Düzenin küreselleşmiş bir platformdaki izdüşümü ise, her biri tek, ama yalnızca tek bir yurt temelli devlet tarafından etkili bir biçimde sürdürülen ve denetlenen bir dizi yerel düzenler toplamıdır. Bütün ulus-devletlerden beklenen ise, birbirlerinin sınırlarını koruma haklarını savunmak için ekonomik, kültürel ve askeri sacayaklarını egemenlik üzerine sağlam bir şekilde oturtmalarıydı.

Soğuk savaş dönemi boyunca, egemen devletler tarafından parsellenmiş dünya üzerinde iki güç bloğunun egemenliği söz konusu idi. Yukarıda da bahsedilen o üç sacayağın; askeri, ekonomik ve kültürel yetersizliği varsayımına dayanarak, her bir blok, her bir devletin kendi görece üst egemenlik alanı içerisindeki devlet idareli düzenler arasında koordinasyonu sağlamak ve armasını teşvik etmekle zamanı dondurmaya amaçlamışlardır. Fakat süreç içerisinde, küresel sahne gittikçe devletlerin kendileri arasında değil, devlet grupları arasındaki birlikte barış içinde yaşama ve küresel politika oyununun bir gereği olarak rekabet etmelerine tanık olmuştu.

Komünist bloğun çöküşünden önce de işlerin küresel gidişatının olumsal aksi ve o tekinsiz doğası mevcut değildi demek doğru olmaz. Sadece dünya güçleri arasındaki bu soğuk savaş sürecinin bilinçli bir şekilde devamlılığını sağlamak için oluşturulan gerilim dengesinin, büyük düşünce ve enerji kuvveti isteyen günlük yeniden üretimi bunu imkansız kılmaktaydı. Yerkürenin her köşesi ve bucağının şeylerin küresel düzeni içindeki- yani, iki güç kampı arasındaki çatışma ve titizlikle korunan, ama daima nazik olan denge içerisindeki- anlamı tayin edilerek, bu küresel sahne bütün imge olarak hafızalara

kazınmıştı. Büyük bölünmenin yoldan çekilmesiyle, imgelerdeki bütünlük algısı da çekilmiştir.

Soğuk Savaş döneminin politik üstyapısı, tüm yukarıda bahsedilen düzen kurma mekanizmasındaki daha derin ve gelecekte ortaya çıkacak olan radikal ve kalıcı değişimleri gözlerden gizlemeyi başarmıştı. Fakat o değişim karşı konulamazdı. Tüm bu değişimden hiç kuşkusuz en çok ulus-devletler etkilenmiştir. Herhangi bir devletin, askeri, ekonomik ve kültürel yeterliliği ve varlığını ikame ettirmesi artık geçerli bir durum olmaktan çıkmıştır. Devletler, yasa ve düzen sağlama yetilerini korumak adına müttefikler aramak ve egemenliklerinden büyük bir parçayı devretmek durumunda kalmışlardır.

Artık ironik bir şekilde, politik egemenlik ve askeri bağımsızlıklarından, NATO ve Avrupa Birliği içinde belli oranlarda eritmeleri kaçınılmaz olmuş ve bu durum sürecin doğal işleyişinin bir parçası olmuştur.

3.2. Sermayenin Yersiz Yurtsuzlaşması

Ulus-devletlerin egemenliğini sürdürmeleri üç sacayağının sağlam bir şekilde işleyişine bağlıydı. Zaman/mekan sıkışması ile ivme kazanan bu kınılma durumu ile bazı nesnelere göre daha hızlı hareket etmektedir. Bunlardan biri de sermayedir.

Ekonomi, daha çok para kazanmak ve daha çok şey yapmak için ihtiyaç duyulan para ve öteki kaynakların adı olan sermaye; küreselleşmenin de bir sonucu olacak şekilde, hareketlerini sınırlandırmaya ve yeniden yönlendirmeye çalışabilecek herhangi bir düzen pratiğinin hep bir adım önünde olacak şekilde hızlı hareket etmektedir.

Sermayenin sabit bir uzamı yok olmakla beraber; finans akışı ulusal hükümetlerin kontrolünü aşmış durumdadır. Bir “dünya pazarı”ndan, küreselleşme sayesinde söz edilebilir bir dönemin parçasıyız.

Ulus devlet egemenliğinin ekonomi sacayağındaki varlığını onaylayan önemli işlevlerinden biri de, tüketim ile verimliliğin artış ritimleri arasındaki yaklaşık eşitlik olarak adlandırılan “dinamik denge”nin korunmasıdır. Tüm bu dinamik denge korunmaya

çalışırken, kullanılan yöntemler arasında Keynesyen teşvikler (geçici ithalat ve ihracat yasakları, gümrük engelleri ya da yurtiçi talebin artırılması) olarak ifade bulan birtakım pratikler göz önünde bulundurulmuştur .En nihayetinde, küreselleşmenin tüm bu çabaları sönmlediği günümüzün oldukça tartışmalı konularından biridir.Bu tarz bir dinamik dengenin gerçekleşmesi için devletin, ihtiyaç duyduğu araçlardan yoksun olduğuna dair yaklaşımlar tüm bu tartışmaların odağında yer almaktadır (Bauman, 2006: 76).

Küresel finans piyasalarının, “kanunlarını ve kurallarını dünyaya dayatmalarında bir aracı olan ulusal ekonomilerin küreselleşmeyle beraber kendiliğinden ve karşı koyulmaz bir geçirgenliğe meylettiği ve tüm bunların sonucunda da “küreselleşme” denen olgunun bu piyasaların yaptığı şeyin, hayatın bütün alanlarındaki totaliter uzantısının bir yansıması olduğ u dillendirilmektedir. Devletlerin tüm bu baskıya karşı koymaya yetecek kaynak veya manevra özgürlüğüne ne kadar sahip olduğ u ise, küresel ölçekli son dönemde de yaşanan mali kriz ve ekonomik durgunluklarla tekrardan tartışılır bir hal almıştır.

Fakat bugünün değişim rüzgarlarını daha iyi algılayıp çözümlayebilmemiz için 1944 yılına; Bretton-Woods’da oluşturulan savaş sonrası para sistemini oluşturulan zamana dönelim. Bu yeni paylaşım sistemi, hiç şüphesiz şu ana kadar gerçekleşen finansal dönüşüm konusunda bize hayati ipuçları verecektir (Ünay, 2009:3).

Birinci Dünya Savaşı’nın sona ermesinin ardından ulus-devletler, altın standardına dayalı para sisteminin devam ettirilmesi ve 1929 bunalımından sonra ülkelerin içe kapanık bir politika izlemesi. dış ticaretin kısıtlanması ve gümrük tarifelerinin yükseltilmesi, mali sistemi iyileştireceğine İkinci Dünya Savaşı’na giden yolda katalizör niteliğindedir. 1919’daki Versailles, 1921’deki Tanzimat anlaşmaları siyasi ve ekonomik anlamda bir gidişat çizmekteydi (Dammach, 2000:4).

Altın standardına dayalı para sistemi, İngiltere’nin dünyanın hegemonik gücü olduğ una dair bir yansımasıydı. Fakat, 1929 ekonomik bunalımının hemen ertesinde, 1931 yılında İngiltere sterlininin altına olan bağımlılığını son vererek, bu hegemonyasına bir nevi son vermiş oluyordu.

Paranın, küresel pazarda hakim para olacağıının en önemli göstergesi; rezervlerinin dünyaya borç verecek yetkinlikte olup olmadığıdır.1929 bunalımı ise, İngiltere'ye bu durumun tam tersi bir siyasal ve ekonomik konjonktürün olduğunu göstermiştir.Güneş batmayan imparatorluğun, hakimiyeti çatırdamaya başlamıştı.

Devletlerin en önemli tarihsel yanılgılarından biri ise; savaşlar ve engellenemeyen rekabet ve tüketim çılgınlığı, tüm genelinde ülkeler arasında çok önemli verimlilik ve maliyet ve buna bağlı fiyat farklılıkları oluşturduğu ve bu farklılıkları giderecek yeni bir para-finans sistemine geçmeden dünya krizinin bitmeyeceği bugün de dahil tam olarak hükümetler tarafından içselleştirilmeyen bir durum.

Ancak dünya güçlerinin, bu durumun ayırımına varması yine başka bir savaşın artık önüne geçilemez etkileri oluşmaya başladıktan sonra anlaşılmaya başlanmıştır.Yukarıda da bahsedildiği gibi Kıta-Avrupası, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra korumacı politikalar izlemeye başlamıştı.1933'te "Londra'da toplanan ve dünya ticaretinin genişlemesini konu edinen, uluslararası bir konferans niteliğinde olan "Dünya İktisat Konferansı" bir karar alamadan dağılmıştı.ABD'de bu korumacı politikaya karşı, kendi parasını devalüe ederek korumak istemişti. Almanya ise, tam istihdam ve hızlı silahlanma ile bir Mark bölgesi yaratmaktaydı.Tüm bu bölünmeler savaşı kaçınılmaz bir hale getirmişti.Ekonomik ve siyasal resim her zamanki gibi örtüşmekte idi (Schifferes, 2009, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/7954532.stm>).

Tüm bunların sonucunda, İkinci Dünya Savaşı sona ermeden, savaşın bitimiyle beraber yürürlüğe girecek olan yeni para sistemi, ABD'de, Bretton- Woods toplantılarında kararlaştırılmış oldu.

Bretton Woods'da ön plana çıkan iki plan vardı.Bir tanesi, İngiltere'den, John Maynard Keynes'in küresel para sistemi ve küresel merkez bankasını içeren fakat tüm bu küresel çaplı finansal sistemin içine ulusal araçlarla; başka bir deyişle ulus-devlet ekonomisinden yavaş ve kontrollü bir geçişi amaçlayan planı; bir diğeri ise ABD'den Harry White'ın planı ise, ileride IMF ve Dünya Bankası gibi kurumların çatışını oluşturacak, doların altına karşı konvertibilitesinin mevcut edildiği, karşılıklı sabit kur ve değişim oranlarının oluşturulmuş olduğu, dolar merkezli bir "sabit kur sistemi"ni

uygulamayı amaçlamıştı.ABD'nin küresel arenadaki ekonomik hegemonyasını temel alan bir plandı.Sonuç olarak White Planı kabul edildi ve dolar uluslararası değer standardı ve uluslar arası ödemelerde kabul gören evrensel değer adı oldu (Bretton Woods System, (t.y.) http://en.wikipedia.org/wiki/Bretton_Woods_system)

ABD, her ne kadar lider ve küresel para politikasında belirleyici aktör olmuş olsa da, sabit döviz kuru rejiminin yaratacağı sorunlar, tarih tarafından onaylanmıştı. “Twin Deficit” olarak da ifadelendirilen, uzun vadede ödemeler dengesi ve bütçe açıklarının bir arada yaşanarak; hem kamu harcamalarının artması hem de dışsal birtakım şoklarla, dış ticaret açığının oluşmasına sonucunda, enflasyonist bir baskıya sebep olmuştur (Corsetti and Müller, 2007:2). Her ne kadar IMF ve Dünya Bankası gibi ve en nihayetinde, sonradan o günlerin GATT'ı bugünün küreselleşme ve neoliberal politikaların sembolü olarak da görülen Dünya Ticaret Örgütü'nün varlığı her ne kadar, finansal olarak dengeleyici araçlar gibi görünse de sorunların devamlılığını sağlayan tarihsel aktörler olarak da adlandırılmaktaydı.

ABD, savaş sonrasında bu ekonomik hakimiyetini perçinlemek için Marshall Planı'nı ortaya attı. Sonuçta dolar fazlası vardı; Avrupa'da ise kıtlık.Savaş sonrası üretim ve tüketim düzeylerini dengede tutmak ve uluslararası ödemeler dengesinde genel bir istikrar sağlamak adına bu planı ortaya koymuştu.Böylelikle; uluslar arası ilişkiler ve Soğuk Savaş siyasetinde ekonominin rolü, küreselleşmeyi de sarmalayacak şekilde etkin; siyaseti ise edilgen bir hale getirmişti.

Bugün, her fırsatta eleştirilerin odağı konumunda olan IMF yıllarca, White Planı'na göre, açık veren ülkelerin paralarını, açığı kapatmak üzere, belli oranlarda devalüe etmelerini sağlama ve denetleme kurumu olarak çalıştı. Bu açıdan IMF reçetelerinin ilk çıkışı daima iç fiyatlarla dış fiyatların aynılaştırılması noktasıdır. İçinde bulunduğumuz küresel mali kriz ise bu yapılanmanın, çözümleyici olmaktan çok sorunu normalleştiren bir mekanizma olduğunu tartışılır hale getirmektedir.

1960'ların sonuna doğru bu sistem de sarsıntılı bir hal almaya başlamıştı. White planı, küresel amaçları olan bir plan olsa da; ülkelerin her birinin, farklı maliye ve para politikalarının oluşu, sanayi ülkelerinde giderek daha hızlı büyüme; artık uluslararası

ekonomik faaliyetlerin ABD'nin güdümünden çıkmaya başlamadı ve uluslar arası likidite darlığı sistemi zora sokmaya başladı. Vietnam Savaşı'nın körüklediği savunma harcamalarından kaynaklanan artan vergi gelirleri bununla paralel olarak artan kamu harcamaları ve dış borçlanma gibi maliye politikası araçlarının işe yarar durumdan çıkması, bütçe açıklarının finansmanında, sabit döviz kuru rejimi ve para arzının altına endeksli olması sebebiyle, altın fiyatlarının sürekli yüksek tutulması, diğer ülkelerde bulunan dolar miktarı ve ABD'nin altın rezervleri arasındaki dengeyi tutturmak adına öteki ulusal paraların devalüe edilmesi, kamu harcamalarının enflasyonla sonuçlanması gibi sebeplerle, hem siyasi hem de ekonomik olarak iç ve dış dengeleri, ABD'nin aleyhine işlemeye başlamış ve dış yatırımları ve askeri yardımları sürekli kesmek durumunda kalmıştı. (The End of Bretton Woods, (t.y.), <http://www.imf.org/external/about/histend.htm>). 1970'lerin başında gerçekleşen petrol krizi ve bunun sonucu olarak ara malı fiyatlarındaki inanılmaz yükseliş, bütçe açığıyla beraber ödemeler dengesinde de dengesizlikler yaratmaktaydı. Almanya ve Japonya'nın alternatif küresel güç odağı olması ve ABD'nin küresel rekabet avantajındaki erozyon ise sistemin sürdürülmesi imkansız bir hal almıştı.

1970'li yılların başlarından itibaren, hem kur farkları üzerinden yeni kâr ve sermaye birikim imkânlarının belirmesi hem de büyük çaplı sermaye hareketleri üzerindeki legal engellerin kaldırılması, finansal küreselleşme süreçlerini hızlandırdı ve küresel ekonomi politik sistemin ana parametrelerini köklü bir dönüşüme uğrattı.

Bu süre zarfında, Avrupa ulusal paraları, yavaşça süre içinde altın standardıyla bağlantılarını koparmaya başladı ve paralarını ekonomik dalgalanmaya bıraktılar. Dolar krizi, kaçınılmaz olarak küresel bazda sürmeye devam etti. Bunun sonucunda 1971 yılında Smithsonian Anlaşması ile bu sistemin çöküşü ilan edilmiş oldu.

Fakat, 1948 yılında kurulan GATT'ın, küreselleşme denemelerinin sürecin platformu olarak adlandırılan Dünya Ticaret Örgütü'ne dönüşmesiyle, IMF ve Dünya Bankası'nın halen daha mali araçların, uluslar arası arenada hala ekonomik güç platformu olarak meşru konumlarının varlığını koruması, ABD'nin küresel hegemonya retoriğinin en önemli kanıtı olmalıdır.

Bretton-Woods'un küresel finansal dönüşümdeki önemini vurgulamanın en önemli sebebi, artık bu dönemden çok kısa bir süre sonra ve bugüne değin Dünya Bankası ve IMF politikaları ile küresel ekonomik yönetim sisteminin, finansal ilişkilerin, mali güçlerin hareketlerine tabi kılınmış olduğu görülmektedir- ki bu küreselleşmenin en önemli göstergelerinden biridir-ulusal paranın egemenliğini tüm nitelikleriyle; Bretton Woods sisteminin de sona ermesiyle beraber yeniden ve yeniden kaybetmeye meyletmesi içinde bulunduğumuz; moda tabiriyle “zamanın ruhu”nun (ZeitGeist) bir parçasıdır.Diğer para birimlerinin ölçüsü ya da “standart”ı olarak atfedilen dolar bile, süreç içerisinde mali pazarlara bağlı hale gelmeye başlamıştır.Mali gelecek ile ilgili öngörülerinde Keynes, bugünün neo-libareral politikalarında da geçerli olabileceği ekonomistler tarafından ifade edilen, küresel bir para sistemi ve IMF'nin yerini alacak bir küresel merkez bankasını tahayyül etmişti.Bugün de G-20 zirvelerinde, krize yönelik çıkış olarak ulus-devlet ekonomilerine dayanan fakat nihai küresel hedefleri alan bu plan tartışılmaktadır.

Soğuk Savaş'ın kazanılması ve ABD'nin müttefiklerince, dünya hegemonyasında kumandan rolünden elde ettiği kazanımların, çekilmeye başlaması ile beraber iyice belirgin bir hal almaya başlamıştır.

Serbest ticaret kurallarının neo-liberal politikalarla da harmanlanarak, koşulsuz ve önüne geçilemeyen bir şekilde yayılmış; sermaye ve finansın serbest hareketleri ile beraber, “ekonomi” tedrici bir şekilde politik kontrol alanının dışına çıkmaktadır. Dünya piyasalarının hareketleri, denetim toplumlarının açılımını ifadelendirirken de belirtildiği gibi küreselleşmeyi de en iyi simgeleyen figür yılan ve kıvrımlarına benzetilebilir. Üstünden geçerek ve her bir noktaya değerek, kıvrılarak dalgalı; fakat yörüngenin içindedir.

Küreselleşme süreci içerisinde gerçekleşen politik parçalanmalar, süreç ile çelişen bir durum değil, aksine hep daha yeni, daha zayıf ve yoksul olanla arasında bir kan bağı, karşılıklı koşullama ve pekiştirme vardır.

Küresel finans, ticaret ve enformasyon endüstrisinin hareket serbestisi; dünya sahnesinin politik parçalanmışlığıyla eş güdümlüdür fikri; zayıf devletlerin, yeni bir dünya düzensizliği olarak atfedilmiş “Yeni Dünya Düzeni”nin kendini sürdürmek ve yeniden

varlığını onaylamak için ihtiyaç duyduğu; küresel şirketlerin özgürlüğüne etkili kısıtlamalar getirmeyeceğine inanılan, yerel polis karakolları olarak adlandırılmaktadır.

Artık disipline etmek ve homojenleştirmek adına devletin ideolojik aygıtlarının ve disiplin kurumlarının, kolektif olarak bağlayıcı tercihler yapabilme yetisi ve bunları hayata geçirme kapasitesi artık sorgulanır bir hale gelmiştir. Artık bambaşka bir denetim ve disiplin tarafından küresel ölçekte kuşatılmış bir dünyanın yurttaşlarıyız. Sınırlar geçirgen hale geldiğinden mütevellit,- ki bu çoğu kişi tarafında seçici bir geçirgenlik olarak ironileştirilir- egemenliklerin haritalarda sınırlandırıldığı, güç ve iktidar denen kavramın ise küresel bazda anonim bir hal aldığı ve alanının boşaltıldığı, küreselleşme eksenli tartışmaların odak noktasıdır.

3.3. Küreselleşme ve Yeni Dil: İletişim Çağı

Dilin sabitlemesi, hakikat rejiminin oluşturulması için hem disiplin hem de denetim toplumlarından hatırlayacağımız gibi yeni bir dilin iktidar uygulamalarını meşrulaştırmak, yeniden ve yeniden algılara nüfuz etmesinin ve yaşanan; savaş, açlık, yoksulluk da olsa artık normalleştirilen kavramlar hale getirilmesinin en önemli aracı medya ve iletişim araçlarıdır. Bir eğitim sisteminin inşası, -ki Türkiye'deki gibi öğrencilerin hiç olmak istemedikleri şeye dönüştükleri- ve aynı zamanda kültürün de korunması, egemen olanın yani iktidar kurumlarının uygulamalarının özünü oluşturur.

Küreselleşme süreci ise tüm bu iletişim çağını radyo dalgalarında, dalgalanan ve kıvrılan o yılan misali varlığını bedenlere nüfuz ettirir. Artık modern iletişim sistemleri iktidara tabi değildir denir: egemenlik iletişime tabidir.

Küreselleşme olgusunda iletişim araçları, aşırı zenginlerin daha çok zengin olması için spekülasyon eylemlerinde bulunmalarında, son teknolojiyle beraber en önemli araçlarıdır. Fakat önemli olan bu son teknolojinin, zamanın gidiş hattında çadırda kalanların, göçebe olanların hayatına ne kadar etkide bulunduğunun sorgulanmasıdır. Bu anlamda paradoksal bir yeri olan küreselleşme olgusu, neredeyse dünya nüfusunun üçte ikisini dışarıda bırakırken çok az sayıda insanın bundan faydalanmasına olanak vermektedir.

Zaman/meکان sıkışması dışında küreselleşme olgusunu, algılarda daha geniş bir havzadan irdeleyebilmemize olanak verebilecek başka bir kavram ise “küyerelleşme”dir (Beyer, Globalization and Glocalization, <http://learners.in.th/file/asakya/globgloc.pdf>) Piyasaların ve enformasyonun küreselleşmesinin etkisiyle, zıt eğilimlerin çatışması ve iç içe geçmesi kaçınılmaz bir hal almıştır. Ayrıcalıklar ve mahrumiyetin; servetin ve yoksulluğun; becerilerin ve acizliğin; gücün ve güçsüzlüğün; özgürlüğün ve kısıtlamaların dağılımı ve çarpışmasında; karşı karşıya gelmesinde küreselleşme süreci bir fenomen olarak karşımızdadır Tüm bu toplumsal, kültürel ve ekonomik hiyerarşi oluşurken, iki kardeşin veya iki dostun birbirleriyle aynı doğanın vahşi yüzünü anımsatır ve Thomas Hobbes’un, “insan insanının kurdudur” deyişini haklı kılarcasına bu karşı karşıya gelişleri doğrular nitelikte görünmektedir.

Medyanın mesaj verir ve tüm konu çerçevesince irdelediğimiz, düzen, disiplin ve denetim olgularının varlığının sürdürülmesinde, yeniden ve yeniden üretilmesinde, pekiştirilmesinde, onaylanmasında ve normalleştirilmesi sürecinde kullanılan en etkili araçlardan biridir.

Dünya yoksullarının kötü durumuna gösterilen kamuoyu ilgisini yöneten ve biçimlendiren medya, küreselleşme sahnesindeki çarpışık dalgalanmaların sürekliliğini sağlarken kullandığı en yönlendirici dil, açlık ve işsizliğin; üretkenlik ve çözüm yokluğundan öte, o insanların seçimleriymiş gibi göstererek zengin ile fakir arasındaki uçurumun artmasına; zengin ve ünlü olanlarla fotoğraflarını ardı ardına yayımlayarak, bu ulaşılmazlığı ve var olan iki ayrı durumu seyircide normalleştirmek suretiyle sadece var olan resmi iletme görevini üstlenir. Bu bir alıştırmadır gösterisidir.

Yoksulluk ve sefaletin sadece açlık sorununa indirgenmesi ise, Yeni Dünya Düzensizliğini onaylayan bir tavır gibi görünmektedir.(Daily Guide, 2009, <http://www.modernghana.com/news2/223684/1/one-billion-people-are-hungry.html>). BM Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), bugün 1.020 milyar insanın aç olduğunu –ki bu ABD, Kanada ve Avrupa Birliği’nin toplam nüfusundan fazladır- ve gelişen dünyanın yarısına tekabül eden 1.9 milyar insanın ise yoksulluk içinde olduğu, küreselleşmenin önemli sembollerinden biri olan Dünya Bankası tarafından onaylanmıştır (Share The World’s Resources, 2008, <http://www.stwr.org/globalization/world-bank-poverty-figures-what-do>

they-mean.html). “Yoksulluk=açlık” denklemi, yerkürenin kendini izole etmiş arka bahçesi tarafından derinlikleriyle sorgulanması gerekendir. Barınma koşulları, cehalet, hastalık, saldırganlık, parçalanmış aileler, zayıflayan toplumsal bağlar, belirsiz ve karanlık bir gelecek, iç çatışmalar, kuraklık gibi birçok saik bu derinliğin parçalarıdır.

Medya gösterilen bu felaket görüntüleri, gündelik etik duyarsızlığı ve “katharsis”i başka bir deyişle duygusal tatmini, acıma duygusuyla insan olmayı anlık da olsa hatırlama gereksinimimizi gidermekten başka uzun dönemdeki sonuçları, küresellerle yereller arasında bugünün “Berlin Duvarı”nı örmektir.

Güvende olanı tehdit eden; ötekinden gelen enformasyon, savaş, talan, cinayet, uyuşturucu, bulaşıcı hastalıklar, göç ve açlık kareleri gözümüzün önünden türlü sekanslarla geçer. Tüm istikrarsızlık ve güven boşluğu gibi saiklerle yapılan müdahalelerin arka bahçesinde ise kullanılan bütün silahlar; verimlilikleri ve küresel rekabet gücüne kattıkları ise refahımızın başlıca sebebi olan fabrikalarımızla eş güdümlü olarak varlıklarını korurlar ve yeniden üretilirler. Tüm bu sefaletlerin yaşandığı yerler ise, asla gidilemez olan, etik kuralların kenarından geçmediği, yerelleştikçe yerelleşen olarak kalır.

2009 İnsani Gelişme Raporu’nda en alt sırada yer alan Nijer’deki bir çocuk, birinci sırada yer alan Norveç’teki bir çocuktan 30 yıl daha kısa bir yaşam sürmektedir. Rakamlarla düşünmekten çok artık adil bir dili olan bir düşünceyi üretmek tüm bu verilerden sonra kaçınılmaz. Kişi başına düşen gelir farklılığına gelecek olursak, Nijer’de 1 dolar iken Norveç’te 85 dolar. Aç olanın ve yoksulun, yiyeceği bol olan yere gitme güdüsü rasyonel olan herkes için kabul edilir, anlaşılır ve olması gereken bir olgu iken; küreselleşme sürecini “sui generis” kılan özelliklerinden biri olan “hareket etme özgürlüğü” yereller için ne kadar geçerli olduğu son derece tartışmalıdır. 2009 İnsani Gelişme Raporu’na göre, Neredeyse bir milyar kişi, yani her yedi kişiden biri göçmen statüsünde bulunmaktadır. Bunları 740 milyonu ise, kendi ülkesinde göçmen konumunda olanlar (Human Development Report, 2009: 14) Küreselleşme olgusunun da olumlu bir algılamayla bu durumu dünyanın geleceği açısından iyi yöne çevirmek, zamanın bir gereksinimidir. Göç eden kişiyi, öteki görüp yabancılaşmasına meyletmekten çok diğerkamla yaklaşmak, geldikleri ülkelerde ve bölgelerde insani ve ekonomik gelişme açısından tamamlayıcı bir rol verebilir. Hem etik olarak hem de bu durumun getirmiş

olduğu toplumsal değişim faktörüyle, yeni bilgiler ve kaynaklara ulaşmak kaçınılmaz olacaktır.

2009 İnsani Gelişme Raporu başyazarı Klugman'a göre, göç edenlerin çifte risk altında olduklarını; işsizlik, güvensizlik ve sosyal marjinalleştirme gibi problemlerle kendilerine yabancılaşırken, problemin bizzat kendisi olarak da konumlandırılmaktadırlar. Tüm bu farkındalık, göç alan ve veren ülkeler açısından adil ve sürdürülebilir bir politika izlemelerinde bir şans olabilir. Bu da uzun vadede sosyal, kültürel ve ekonomik anlamda küresel bir "iyiye doğru bir evrimi" doğurabilir (Human Development Report, 2009:1 http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2009_EN_Summary.pdf).

Yoksulluk, açlık ve göç gibi olguların dışında güvenlik, emniyet, kesinlik ve her şeyin yerli yerinde olduğu düzenli yaşam iktidarının sürdürülebilirliği, küreselleşme sürecinin tartışılır konularından biridir.

Tüm bu kaygıların aktarımı gerçekleştirilirken, söylemde nasıl bir yerinin olduğu, tüm bu iletişim araçları ve kendi araçlarımızla ifade ederken; ne şekilde bu duyguları konumlandıracağımızın önemi oldukça büyüktür.

Örneğin Almanca Sicherheit sözcüğü üç deneyimi işaret eder ki, -günümüzde belirsiz olan zamana ve mekana olan güvensizliği bir kelime kendi başına ifade eder-güvenlik, emniyet ve kesinliği bir durum içine hapseder. Bu duygulardan birine dokunduğumuzda, diğerinin de peşinden gerekliliği; içinde bulunduğumuz korku ve kaygı pompalayan bir hakikat rejimine gebe oluşumuzdan kaynaklanmaktadır (Bauman, 2006: 132).

Özgürlük, tüm bu disiplin kurumlarının oluşturulmasıyla zaman içinde, emniyet, kesinlik ve güvenlik ihtiyacıyla örselenmiş olsa da bugün; bireysel özgürlükler adına bu üç deneyim; kesinlik, güvenlik ve emniyet tartışmalı bir hal almıştır (Bauman, 2006: 132) Giderek daha emniyetsiz ve belirsiz bir hale gelen bir dünyada, yerelliğe olan çekimsel gücün artış meylinde olması; tekinsizliği, emniyetsizliği ve belirsizliği savmak açısından önemlidir. Denetim toplumları küreselleşme süreciyle beraber, bu haliyet-i ruhiyeye bulaşan herkesi, hapishaneye girmemiş olsa bile, kendini sürekli gözetilen ve tehdit

altındaymış gibi ve belirli sekanslarla, korku ve endişe üreten, içe kapatan insanlar yapar. Küreselleşme, kendisi gibi olandan çok oldurulan insanların, küresel olana öykünen yerellerin olduğu bir dünya yaratmıştır.

Tüm bu kitle iletişim araçları, yeni bir hakikat rejimini insanlara ulaştırmakta bir araç olmakla beraber, etkilenen olan yerelin algılarına nüfuz etmektedir ve yerel ne olamadığını görmekte ve sarsıcı bir yabancılaşmanın içine düşmektedir. Olmaya çalışacağı kişiler içinse düşeceği yol, hırpalayıcı rekabet yoludur. Öykünerek geçen zamanda yerel yavaşça kendini unutmaya ve başka biri olmaya başlar. Süreç bu ruhsal dalgalanmalarla (fluctuatio animi) normalleşecektir. Sürekli tehdit altında olduğumuzu hatırlatan haber akışı, korku yaratan sürecin mimarlarından biridir. Bu interaktif alışveriş; medya araçlarıyla, internetle; politik ve aktivist bir tavır geliştiremeyen, çünkü oldurulan yerel; tepkisini kumar veya şiddete meyleder. Tüm bu kuşatılmışlığın sonucu tepki koyabilenler için, retçiyi reddetmek dışında yapacak bir şey yoktur.

3.4. Küreselleşme, Askeri Sacayağının Dönüşümü ve NATO Örneği

Nükleer teknolojilerin gelişmesi iki kutuplu dünyadan, küreselleşmeye evrilme sürecinde kilit rol oynamaktadır. Ulus-devlet egemenliğinin üç sacayağının en önemli kısmı olan askeri sacayağı-meşru fiziksel güç tekeli- her egemenliğin sui generis niteliklerin biridir. Savaş ilan edebilme yeteneği bu askeri sacayağına dayanılarak; karar verme mekanizmalarını harekete geçirmektedir. Küreselleşme “zamanının ruhu”yla artık büyük savaşları, bir dünya savaşını tahayyül etmek çok zor. Küçük, savaşlar, sınırlı çatışmalar, “uluslararası siyasa belirleme operasyonları”, sivil savaşlar, kirli savaşlar, gerilla savaşları gün be gün karşılaşılabileceğimiz ve karşılaştığımız savaşlardır; şaşırtmazlar. Büyük bir savaşın şaşırtıcı niteliği ise, küreselleşme çağının içindeki dengeli ve içinde yıllar boyu biriken ve içsel hareketleri devam eden ancak patlamayan bir volkanik dağı andırabilir.

Küreselleşmenin yersiz yurtsuzlaştırırken, yerellikle olan aidiyet noktalarına da bireyleri sıkı sıkıya bağlı tutabildiği ironisini de unutmamak gerekmektedir. Sınırlarına bağımlılık da doğru orantılı olarak, askeri sacayağını sıkı sıkıya tutunmayı gerektirir. Fakat

bu durum küresel yeni bir tahakküm anlayışının ortaya çıktığı gerçeğini değiştirmemektedir.

Bu yeni küresel tahakküm aktörünün ve aktörlerinin, eski düzenin birincil aktörü olan ABD'nin veya onun müttefiklerinin egemen sürekliliğini ifade etmemektedir. Uluslararası güçler veya uluslararası örgütlerin birliği, daha çok zamanın ruhuna uygundur.

Bu küresel yersiz yurtsuzlaştırma sonucunda eğer egemenlik bir toprağa bağlanacaksa, bu nükleer bir toprağın tahakkümünü gerçekleştiren askeri bir dil olacaktır. Bu küresel tahakkümünün gerçekleştirilmesi; NATO'nun Soğuk Savaş döneminden bugüne kadar izlediği stratejik konsept değişikliklerinin erdiği nihai noktada daha net anlaşılabilir.

NATO kuruluşundan itibaren stratejik vizyonunu içeren toplam altı belge yayınlamıştır. İttifakın hem operasyonel hem de dinamik boyutunu oluşturan bu belgelerin sonucunda ortaya konan stratejik konseptlerin ana ilkesi, 1949-1962 yılları arasında uygulanan Kitlesele Mukabele Stratejisidir. Meşru fiziksel güç kullanımının, SSCB tehlikesi karşısında derhal kullanımını öngören bu konseptin kullandığı en etkili araç olan inandırıcı caydırıcılık ilkesini harekete geçirerek, konvansiyonel silahlarla birlikte stratejik ve nükleer silahların kullanımını zorunlu hale getirmiştir (Strategic Concept, (t.y.), http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_56626.htm).

1962-1968 (NATO's Strategy of Flexible Response) yılları arasında bloklar arası ilişkilerin yumuşama sürecine girdiği ve hatta yeni ve farklı güç odaklarının sivrilmesiyle beraber; bu sert geçit verilmez ayrışma, sönümlenmeye başlamıştır (NATO's Strategy Of Flexible Response And The Twentieth Century, (t.y.), <http://www.globalsecurity.org/wmd/library/report/1986/LLE.htm>). Bununla beraber, Esnek Mukabele Stratejisi gündeme getirilmiştir. Olası bir SSCB veya uydularından herhangi birinin saldırısı durumunda konvansiyonel silahların kullanımına ağırlık verilmeli; ancak "Soğuk Savaş "araf"ı sayabileceğimiz bu dönemde güç dengesinin sürdürülebilirliği açısından tedbiri elden bırakmamakta ve saldırıya karşı aynı nitelikli kuvvetlerle mukabeleyi öngörmektedir. Konseptin, Kitlesele Nükleer Mukabele Stratejisinden farkı, NATO savunmasının başarılı

olamaması ve tehlikeye düşmesi halinde nükleer silahların da kullanılacak olmasıdır. Bu konsept, nükleer silahların caydırıcılık etkisini artırmıştır.

Yine de 1961 ve 1967 yılları arasında, iki kutup arasında gerginlikler olmuş olsa da, ilişkilerin daha az çalkantılı olacağına dair umutlar yükselmişti.

Gerginlikler; Sovyetlerin Afganistan işgali ve SS-20 füzelerini konuşlandırmasına karşılık, NATO'nun NATO 12 Aralık 1979'da aldığı kararla Batı Avrupa'ya Cruise ve Pershing orta menzilli füzelerini yerleştirmeye başlaması ve aynı zamanda nükleer silahları modernleştirme kararıyla artmıştır (Strategic Concept, (t.y.), http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_56626.htm).

İlişkilerde yumuşama (détente), Stratejik Silahların Sınırlandırılması (SALT-I) ve anti-balistik füze sistemleri ve SALT-II (onaylanmamış olsa bile) ile beraber Stratejik Silahların İndirimi (START) ve Orta Menzilli Nükleer Silahların Sınırlandırılması (INF) Antlaşmaları ile yeni bir döneme girmiştir.

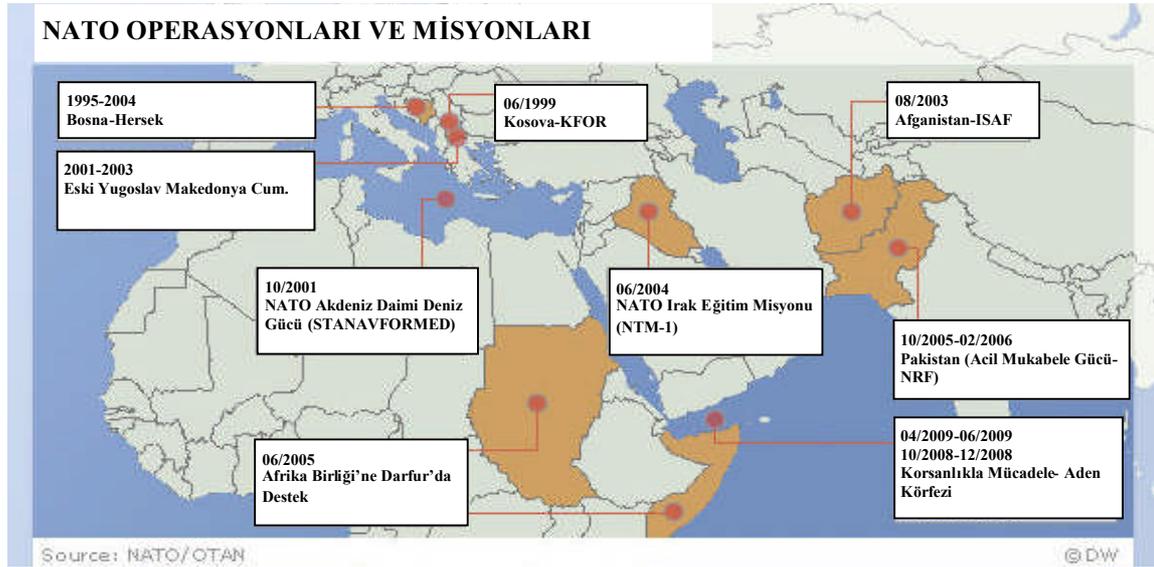
1980'lerin ortasından itibaren, her iki blok da güven artırıcı politikalara meyletmeye başladılar. Fakat, Berlin Duvarı'nın yıkılışı Varşova Paktı'nın çözülüşüne Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle beraber ilişkilerin yeni bir temelden yükseleceği döneme kadar, karşılıklı güvensizlik Doğu-Batı ilişkilerini karakterize eden olgudur.

1991 yılında yeni bir dönem başlamıştır. SSCB'nin yıkılışı ile beraber; somut bir düşman ve varlığını onaylayan bir karşıtlık artık söz konusu olmadığından, yeni amaçlara yönelik ilişkilerin diyalog ve işbirliğine dayanacağına dair yeni bir retorik oluşturulmuştur. Soğuk Savaş sonrasında oluşan yeni uluslararası ortamın gereklerine uygun olarak, çöküşlü kriz yönetimi ve barış ve istikrarın korunacağı araçlar yeniden tanımlanmaya başlanmıştır. Bu söylem küreselleşme ruhuna da oldukça uymaktadır. Tüm bunların ışığında, 1991 tarihli Roma Zirvesi'nde NATO'nun yeni stratejik kavramı tanımlanmıştır. Aynı zamanda, ilk defa kamuoyuyla paylaşılan belgedir. (Akçadağ, 2010, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=689:natonun-2010-stratejik-konsepti-uezerine-uzmanlar-grubunun-raporu&catid=122:analizler-guvenlik&Itemid=147).

NATO'nun 50. yılında; 1999'da kabul edilen Yeni Stratejik Konsept'te, müttefik devletler, ortak savunma, barış ve istikrarı, Kuzey Atlantik bölgesinde daha geniş bir coğrafyaya yaymak gibi bir amaca yönelmiştir. Küreselleşme süreci tüm dünyayı sararken, Bu konseptin diğerlerinden farklılık göstermesi şaşırtıcı değildir.Öncekileri gibi tehditkar bir dil kullanılmamış, söylem zamanın dönüşümüyle doğru orantılı olarak dönüşmüş; kolektif güvenlik ilkesiyle üyelerinin güvenliğini sağlamayı amaçlayan NATO, Kuzey Avrupa-Atlantik bölgesinde, eski düşmanlarıyla ortalık ve işbirliği ile de olsa güvenliği genişletmek ve geliştirmeyi amaçladığını vurgulamıştır.Küreselleşen dünyanın, küreselleşmiş sorunsalları olan “terörizm, kitle imha silahlarının yayılması, insan ve uyuşturucu ticareti, örgütlü suçlar,göç, etnik ve milliyetçi çatışmalar yeni tehditler olarak ifadelendirilmiştir (Knigge, 2010, <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,5567150,00.html>).

Şekil: 4

NATO'nun 1995-2010 Arasındaki Küresel Nitelikteki Operasyonları ve Misyonları

Kaynak: New NATO strategy must square the circle between old and new threats (2010), <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,5567150,00.html>.

Mevcut tehditler, günümüz koşulları ve NATO'nun yürüttüğü operasyonlar çerçevesince konseptin yeterince yeterli bulunmaması üzerine yeni bir konseptin oluşturulması gerekliliği ortaya çıkmıştır.

11 Eylül terörist saldırıları, ABD için terörizm tehditi ve kitle imha silahlarının gün ışığına çıkmasıyla, uluslararası ilişkiler açısından bambaşka bir dönem başlatmıştır. Bu sebepten o döneme kadar siyasi ve askeri kapasitenin dengeli bir söylemle geliştirilmesi gerektiğine dair bir görüntü çizen NATO, birtakım reformlarla askeri yapılanmanın ve kapasitenin geliştirilmesine yoğunlaşmış ve üye ülkelerin, Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvveti'nin (ISAF) daha etkili operasyonlar gerçekleştirmesi için, teknik ve askeri açıdan donanımlı hale getirilmesine odaklanmıştır (Overhaus, 2006, <http://www.deutsche-aussenpolitik.de/index.php?/resources/dossiers/riga06/Riga.php>).

Küreselleşmeyle sadece askeri değil gerçekten anlamda küreselleşmesi gerekliliğini süreç içerisinde politikası haline getiren NATO, küreselleşme sürecine uyarlanmış yeni siyasi ilişkilerle, askeri ve siyasi olarak yeni hedefler ortaya koymuştur.

2006 yılında Riga'da artık transatlantik işbirliğinin varlığı teyit edilmiştir; artık sadece bir bölgesel savunma örgütü değil aynı zamanda evrensel amaçları olan bir örgüt olduğunu “Kapsamlı Siyasi Yönerge” ile 10-15 yıl içerisinde geliştirilmesi gereken politikaların, Sovyetler tehditi geçmiş olsa bile, NATO'nun küresel bir savunma paketi olduğunu ve yeni tehditlerle mücadelesinin süreceğini uluslararası kamuoyuna arz etmiştir. 15 yıl sonrasında bile, NATO bir kollektif savunma örgütü olarak, küreselleşmenin de konjonktürel baskısı sonucunda, meşruiyetini ve gerekliliğini her seferinde uluslararası toplum ve devletler nezninde gündeme getirme gereğini duymuş; amaçlarını ve eylemlerini küresel platforma yaymıştır (Butcher, 2007, <http://www.acronym.org.uk/dd/dd84/84nato.htm>).

Bunun en son örneği ise, 2010'nun Kasım ayında kodifiye edilecek olan Yeni Stratejik Konsept, 1999 yılından beri değişen ve dönüşen uluslararası ilişkilerin gereklerine uygun olarak, yeni tehditler ve yürütülen operasyonlara cevap vermek adına hazırlanmaktadır. Hiç şüphesiz NATO'nun varlık sebebi olan “ortak savunma” ilkesi ana amaç olmaya devam etmekle beraber, küresel alana yayılmış bir güvenlik organizasyonu olmak ideali konjonktürün esası olarak ifadelendirilir.

Buradan çıkan sonuç şudur: NATO hem müttefiklerinin sınırlarında meydana gelen bölgesel çatışmalar ve siyasi istikrarsızlıkların önlenmesini amaç edinirken bir yandan da

uluslar arası terörizm, nükleer silahların yaygınlaşması, iletişim sistemi ağlarına yönelik siber saldırı ve deniz ticaret yollarındaki korsan faaliyetler gibi küreselleşme sürecinin karmaşıklığı ve öngörülmezliğini yansıtan sorunlarla da mücadele veren bir küresel ordu görüntüsü çizmek amacındadır. Uluslararası terörizme karşı Afganistan, deniz haydutluğuna karşı Aden Körfezi, deniz ticareti güvenliği için Akdeniz, barışı muhafaza etmek adına Kosova misyonu olarak bu yakın dönemde ve halen görev almaktadır.

Uluslararası kamuoyundan da, küreselleşme sürecinin gereği olarak operasyonlarının ve çalışmalarının meşruiyetini onaylamaları ve desteklemeleri beklenmektedir. Sivil toplum kuruluşlarıyla ve medya aracılığıyla tüm dünyada, “Yeni Stratejik Konsept” tartışılmaktadır. Uluslararası toplum önündeki meşruiyet ise en nihayetinde, yoksulluk, açlık, uluslararası nitelikteki göç sorunu, enerji güvenliği ve iklim değişikliğini de içeren, ekolojik dengeleri korumayı hedef alan çevresel sorunlar gibi herkese dokunan, tüm insanlığı ilgilendiren bu konuları gündemine taşımasıyla gerçekleşebilir.

Bir bölgesel güvenlik örgütünün küreselleşmesi için, enerji güvenliği, iklim değişikliği, terörizm, göç vs gibi konularla ilgilenmesinin yanında diğer bölgesel örgütlerle ve geleneksel olan kendi yaşam alanı dışındaki ülkelerle de iyi ilişkiler kurması gerekmektedir. Yeni Stratejik Konsepti’nde de Barış için Ortaklık ve Atlantik Ortaklık Konseyi, Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, Rusya, Ukrayna ve Gürcistan, Akdeniz Diyalogu ve Orta Doğu ile olan ilişkilerini ve bu ilişkilerin geliştirilmesine yönelik tavsiyelerini ele almış; aynı zamanda konjonktürel olarak Çin ve Hindistan ile ilişkilerin geliştirilmesi vurgulanmıştır (Report of Group of Experts on NATO's new Strategic Concept, 2010, <http://www.nato.int/strategic-concept/expertsreport.pdf>).

Uluslararası tahakküm aktörleri yavaşça rollerini ortaya koymaya başlamaktadırlar. Nasıl ki; ekonomik karşılığı dünya para sistemi, küresel etkinliği olan bir “Merkez Bankası” olması gerekliliği tartışma konusuysa, aynı doğrultuda NATO için siyasi ve askeri kanatta tahakkümün dünya çapına yayılmasının öncüsü olabileceği, tüm operasyonları ve söylemleriyle onaylanmaktadır.

SONUÇ

20.yüzyıla damgasını vurmuş, tarihi en sarsıcı yönleriyle sorgulayan, modernitenin bireyler üzerindeki etkisi ve getirdiği yeni iktidar ilişkilerini tüm yönleriyle inceleyen Michel Foucault'nun çalışmalarının nihai amacı, Theodor Adorno'nun (2005: 112) şu sözleri ile açıklanabilir:

Yalanların uzun bacakları vardır. Kendi zamanlarının önünde giderler. Hakikatle ilgili her sorunun iktidar sorununa dönüşmesi eğer iktidar tarafından imha edilmeyecekse hakikatin de kaçınmayacağı bir süreç- eski despotik düzenlerde olduğu gibi hakikati bastırmakla kalmıyor, doğruyla yalan arasındaki ayrımın yüreğine saldırıyordur: Kiralık mantıkların zaten var güçleriyle silmeye çalıştıkları bir ayrım. Öyleyse öldü mü kaçtı mı kimsenin bilmediği Hitler de hala yaşıyor demektir.

Toplumların gelişimi son beş yüz yıldır, iktidarın işlevini yerine getirmesi sonucunda oluşabileceğine dair bir kanı vardı. İktidar denildiğinde ise akla ilk olarak devlet iktidarı gelmektedir. Birçok insan diğer iktidar biçimlerinin, ondan türediğini düşünmektedir. Devlet iktidarının diğer iktidar biçimlerinden türediğine dair oldukça Ortodoks bir yargıya varmak yanlış olsa da, en azından bu iktidarlara dayandığı, devlet iktidarının var olmasını sağlayanın mikro-iktidarlardır. İki cins arasında, suçlu ise suçsuz arasında, yetişkinlerle çocuklar arasında, normaller anormaller, hastalarla sağlıklılar arasında, kışlada ast ile üst arasında var olan iktidar ilişkileri, okul, aile, kışla, hastane, hapisane, gibi disiplin kurumlarında karakter kazanır. Örneğin, aile içinde babanın ya da ebeveynin otoritesinin çocukların davranışlarını nasıl denetlediği önemli olmasının yanında, toplumun birliği için bir dayanak niteliğindedir. Bireyin nasıl itaat ettiği önemli bir mevzudur. Ya da disiplin toplumlarının işleyişini yansıtan başka bir örnek ise bir psikiyatri doktoru ile hastası arasındaki ilişki üzerinden verilebilir. Bir psikiyatri doktoru, bir bireye kapatılma, bir tedavi, bir statü dayattığında, onu bütün haklara sahip yurttaş statüsünden hasta statüsünü sokarak ayırıştırır ve bu durum doktoru bir iktidar uygulayıcısı konumuna sokar (Foucault, 2007, 161). Psikiyatri doktorunu, mikro-iktidarın bir fiziği olarak karşımıza koyan eylemi, bireyi normal mi anormal mi diye sınıflandırmasıdır. Foucault'ya göre hukuksal çerçevede cevaplaması gereken sorular: Bireyin bu eylemi iyi bir temele mi dayanmaktadır? Bu eylemi bu birey mi yapmıştır? Hafifletici nedenleri var mıdır? En

sonunda ise: Onu nasıl cezalandıracağız? Tüm bu ilişki türlerinin, iktidarın iki mikro-fiziği olan ceza mahkemesi gibi bir hukuksal aygıt ve tıbbi anlamda bir iktidar aygıtı olma özelliği taşıyan psikiyatri disiplinin ilişkisini yansıtmaları açısından önemlidir.

Bir iktidar kurumu olarak devlet; değişim, reform ve sağlıklı bir devrim süreci ile içselleşmesi gerekiyorsa, bu mikro-iktidar ilişkilerin de paralel olarak değişime uğraması gerekmektedir. Örneğin, Barack Obama, “Nobel ödülü kazanmış ve George Bush gibi neo-muhafazakar bir başkandan iktidarı eline almış olmasına rağmen, ABD siyasi sisteminin işleyişinde beklenen değişim gözlenememiştir. Önemli olan, devlet iktidarına sahip olan bireylerden bağımsız olarak işleyen bu iktidar ilişkileridir.

Ceza sistemindeki dönüşüm ise şu şekilde karakterize edilir: Avrupa monarşilerinde suç sadece yasayı çiğneme ihlal etme değil; aynı zamanda krala hareket olarak görülmekteydi. Her suç, sanki kralın canına kastedilmiş şeklinde algılanıyordu. Bu bağlamda, ceza krallık iktidarının suçluya karşı tepkisi olarak anlaşılmalıydı. Cezanın her zaman şiddetli ve törensi olduğu tartışılmaz bir gerçektir ve bu durum ceza sisteminin işleyiş tarzını hem çok masraflı, hem etkisiz hem de iktidarın gerekliliği olarak iktidara dokunacak bütün suçları cezalandırmaktan uzaktı (Foucault, 2005a, 173). Tüm bu saikler bu tarz bir ceza sistemi ve paralel olarak böyle iktidar rejimini; monarşinin ağının ilmeklerini gevşetti. On sekizinci yüzyıl boyunca, Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimi'nin de nihai etkileriyle sadece ekonomik bir rasyonelleştirme değil, aynı zamanda, siyasi tekniklerin, iktidar tekniklerinin ve tahakküm tekniklerinin rasyonelleştirilmesi ve dönüştürülmesinin de gerçekleştiğini gördük. Disiplin, başka bir deyişle, çok sıkı düğümlenmiş sürekli ve hiyerarşik gözetim sistemleri; siyasi teknolojinin büyük ve önemli bir keşfi olarak bilinmektedir. Tüm bu dönüşümler ceza sistemlerinin de dönüşmesine yol açtı. Artık ceza sistemleri, depolitize edilecek bir kitleyi; bireylerin dönüştürülmesini hedef alan, spesifik bir kamusal ve suç alanı, nüfusun geri kalanından tecrit edilmesi gereken bir tabaka yaratmıştı.

Nazizm ve Stalinizmin sona erişinden beri, kapitalist ve sosyalist toplumların içinde iktidarın işleyiş sorunu ortaya çıkmıştır. İktidarın işleyiş sorunundan kasıt, devlet aygıtı sorunu, yönetici sınıf, hegemonik kastlar sorunu değil; bireylerin gündelik davranışlarında,

bedenleri ve ruhunu eşgüdümlü olarak kuşatan, giderek daha da kıvrımlara ulaşan, tüm bu mikroskobik iktidarlardan bahsedilmektedir (Foucault, 2007: 48).

Artık tarih dönüşerek, farklı bir dönemi başlattı ve bununla beraber farklılaşmış, daha çeşitli ve bağımsızlığı arzusunda eylem halinde olan bireyler yaptı. Küreselleşme yarattığı kasırga etkisi ile beraber, disiplinsiz bir toplumun gelişimi bile artık göz önünde bulundurulması gereken bir olgudur.

Bugün, uluslararası ilişkileri daha anlamlı ve derinlikli bir tartışmalar bütünü içerisinde konumlandırmak istiyorsak, kimlik tartışmasını da, bu gediğin içerisinde- ki girdabı andırır- merkezine oturtmamız gerekmektedir. Çünkü varoluşumuzun temelinde gerçeğimiz ve gerçekle olan çatışmamızın sürekli devinim halinde olan türbülansı yatmaktadır. Bu kimlik tartışmaları da uluslararası ilişkileri diplomatik ve stratejik retorikler içine sıkıştırılmış dili ve söylemleri artık gittikçe kendini tekrarlayan ve asla değişime pay bırakmayan- ki zaten genel ve geçer söylemin amacı bu yöndedir- bir hal almaya zorlamaktadır. İşte tam bu nokta da, Foucault'nun da belirttiği gibi günümüzün politik, etik, toplumsal, felsefi sorununun kendimizi yüzyıllardan beri zorla dayatılmakta olan” bir tür bireysellik ya da kimlikten kurtarmak meselesi olduğunu düşünmek gerçek gerekiyor (Foucault, 2007: 18). Bu kimliği, iktidarın sahip olduğu dinsel, ahlaki, yasal, bilimsel ve güvenliğe ilişkin denetim ve disiplin kurumlarının işleyişinden ve bu işleyişin izdüşümünden ayrı düşünemeyiz.

Tüm bu kurumların amaçlarının ortak noktasına baktığımızda ise modern Batı toplumunun karakterizasyonunu tarihsel süreç içerisinde denetim ve disiplin toplumları ile gerçekleştirdiği bu sürecin adı normalleştirme toplumu olarak ifade edilmektedir. Peki ya hakikat toplumu?

Kimlik, öznellik ve bireysellik temel bir politik sorun oluşturuyorsa; kimlik ve özneliği kendimizin politik ve toplumsal etkenlerin etkisine kapalı derin ve doğal bileşenleri olarak görmek tehlikeliyse; özneliğimizi, yani kendimizle kurduğumuz bilinç ilişkisini değiştirmemiz gerekiyorsa, o zaman geleneksel normatif kavramsallaştırma, anlamlandırma ve sınıflandırmaların doğruluğunu, hatta doğruluk ve hakikat kavramının ta

kendisini sorgulamak gerekecektir. Foucault, (2007: 282) insanların özneye dönüştürülmesinin tarihini aynı zamanda bir hakikat tarihi olarak ifadelendirmiştir:

Eğer kendimizi kimlik sorununa göre konumlandırıcaksak, kendimizi biricikliğimizle konumlandırmalıyız. Fakat kendimizle sürdürmemiz gereken ilişkiler kimlik ilişkileri değildir, bunlar daha ziyade, farklılaşma, yaratma, yenilik ilişkileri olmalıdır. Her zaman aynı olmak çok sıkıcıdır. Bu insanın varoluşunun bir sebebidir. İnsanlar yaşam biçimlerini, ifade ettikleri kimlik aracılığıyla buluyorlarsa kimliği dışlamamalıyız, ama bu kimliği evrensel bir etik kural olarak kabul etmemeliyiz.

Öz kimlikleri açığa çıkartmanın ve bu kimliği varoluşun, insan davranışının yasası haline getirmenin bizi geleneksel etikler ve onlara özgü kısıtlamalara geri götüreceğine kanaat getirmek, bu indirgemeci iktidar uygulamalarının, normalleştirme toplumunu yeniden ve yeniden yarattığı süreci anlamakla yeterince açıklanabilir. Öz kimliğinden güdülenmeyen bir bireysel davranışın ne şekilde temellendirileceği ise şu “biricikliğimizle” konumlandırılışımızda gizli. Başka bir deyişle; kendimizle kurduğumuz ilişkiyi, yani özneliği bir kimlik ve onun getirdiği homojenleştirici aidiyet ilişkileri üzerinden değil, içinde bulunduğumuz zamanın da gereği olan farklılaşma, yaratma ve yenilik üzerinden tesis etmek.

Büyük iktidar biçimleri ile ekonomileri arasındaki ilişkiyi Foucault (2005a: 286), şu şekilde formüle etmiştir:

İlk olarak ve öncelikle feodal türde toprak rejiminden türemiş olan ve genel hatlarıyla tüm bir yükümlülük ve yasama oyunuyla birlikte bir yasa, (geleneksel yasalar ya da yazılı yasalar) toplumuna tekabül eden adalet devleti; ikinci olarak on beşinci ve on altın yüzyıllarda, feodal türde değil, ulusal sınırlarla çevrili bir toprakta doğmuş olan ve bir düzenleme ve disiplin toplumuna tekabül eden idari devlet; son olarak da, artık özünde toprağı alanda değil, bir kitleyle- hacmi, yoğunluğu ve elbette üzerinde uzandığı ancak yalnızca birleştirici parçalarından biri olan arazisiyle nüfus kitlesi üzerinden- tanımlanan yönetim devleti. Esas olarak nüfusa dayanan ve ekonomik bilgiye gönderme yapan ve bu bilginin araçlarını kullanan bu yönetim devleti, güvenlik aygıtları tarafından denetlenen bir topluma tekabül eder.

Günümüzde ise tüm bu iktidar biçimleri ile ekonomik ilişkilerin sonucunda, özneleşmiş bireyin varoluşunu, küresel çizgi ile yerel hiyerarşinin içine çekilmiş ve küresel hareket özgürlüğü toplumsal gelişme, ilerleme ve başarıya ederken; hareketsizlik, yenilginin, başarısız hayatın, kıyıda köşede kalmışlığın ve yabancılaşmanın farklı tezahürleri yansıtmaktadır. Hayattan beklenenler genellikle, hareketlilik, özgürce yer seçmek, seyahat etmek, dünyayı görmek şeklinde ifade edilirken; en çok korkulan,

hapsedilmek, değişmeden kalmak, ötekilerin kolaylıkla arşınıladıkları, keşfettikleri, ve zevkini çıkardıkları yere gidememektir. Yerel olanın varoluşu, sürekli bir öykünme halidir. Özgürlüğün adı: seçme özgürlüğüdür.

Ulus-devletlerin tahakküm gücünün, uluslararası güçler tarafından aşındırıldığı ve bunun sonucunda sönmüldüğüne dair güçlü tartışmalar yaşanmaktadır. Uluslararası karakterleri şekillendiren bu gücün ise süreç içerisinde anonim bir hal aldığı söylenmektedir. Piyasa, rakip güçlerin bir pazarlık ilişkisi olmaktan çok, güdümlenmiş taleplerin, yapay olarak, bugün ise en çok kitle iletişim araçlarını kullanarak yapay olarak yaratılmış ihtiyaçların ve çabuk ve maksimize edilmiş kar elde etme süreçlerinin itiş-çekişidir. “Kontrol artık kimsenin elinde değil” görüntüsü küreselleşmenin müphemliğini ve muğlâklığını yansıtmaktadır. Tüm bu küresel sorunlarla ilgili olarak sesini yükselttiğinde, insanlık tarafından itaat edilecek yerel bir tahakkümün varlığından bahsetmek çok zor.

Ulus-devlet tahakkümünün aşınmasına paradoks olarak, yerelliklerin güçlenmesine sebep olan şeylerden biri de tam olarak bu muğlaklık ve küresel olan tarafından reddedilmektir. Tarihsel bir hastalık; farklı olana yabancılaşma olan ötekileştirme, yerellikleri toplama kamplarını andıran bir şekilde çevreleme çabasını kışkırtmaktadır. Retçilerin reddedilmesi, yerelliği bir kaleye dönüştürme çabalarını kışkırtmaktadır (Bauman, 2006: 143). Öylesine şiddetli bir tepki oluşur ki, küresel emelleri olanlar için de kendi hesapları için araç olarak kullanılabilir ve daha çok küreselleşmelerine kapı açar. Sonuç olarak, her iki hem küreselleşme hem de yerelleşme, birbirlerinin varlıklarını, tüm karşıtlıklar gibi onaylar; küreselleşme “ikiz kuleler” olarak ifadelendirilecekse, bir kule yabancılaşmayı diğerisi ise biteviye bir parçalanmayı temsil eder. Sentez ve dağılmanın; bütünleşme ve çözümlenin çakışması ve iç içe geçmesi bir rastlantı değil, küreselleşmenin ta kendisidir. Bunun sonucu ise; dünya çapında tabakalaşmanın her fırsatta yeniden üretimini ve egemenlik sacayaklarını oluşturan; ekonomik, kültürel ve askeri bir hiyerarşi ve derecelendirmeyi küreselleşmiştir. Tüm bu sebeplerden ötürü, küreselleşmeyi “Yeni Dünya Düzeni” olarak adlandırmaktansa; “Yeni Dünya Düzensizliği” olarak ifade etmek daha akıllıca duruyor.

Eğer toplama kampları, totaliter bir toplumun boyun eğme ve kölelik sınırlarını ölçtüğü laboratuvarlar görevi görmüşse; eğer Panoptikon tarzı cezaevleri, endüstri toplumunun normalleştirme ve disipline etme sınırları üzerine deneylerin yapıldığı laboratuvarlar olmuşsa; Pelican Bay hapisanesi de küreselleşmiş ya da başka bir şekilde adlandırıldığı haliyle yerküresel toplumun, küreselleşmenin şartlarına uygun olarak, yerel olanın ideal olarak küresellerden ne şekilde tecrit edilebileceğine dair kullanacağı mekan sınırlaması tekniklerini sınavdığı ve sınırlarını ölçtüğü laboratuvarlar olarak, disiplin, denetim ve küreselleşme süreçlerini karakterize edebilirler.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Adorno, Theodor W. (2005), **Minima Moralia**, 4.Baskı, İstanbul: Metis Yayınları.
- Ajana, Btihaj (2007), “Surveillance and Biopolitics”, http://www.sociology.org/content/2005/tier1/ajana_biopolitics.pdf, (01.01.2010).
- Akçadağ, Emine (2010), **NATO’nun 2010 Stratejik Konsepti Üzerine Uzmanlar Grubunun Raporu**, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=689:natonun-2010-stratejik-konsepti-uezerine-uzmanlar-grubunun-raporu&catid=122:analizler-guvenlik&Itemid=147, (25.05.2010).
- Baker, Ulus (2005), **Siyasal Alanın Oluşumu Üzerine Bir Deneme**, Ankara: Paragraf Yayınları.
- Baker Ulus, “Hasta Kimdir”, (t.y.) <http://korotonomedy.net/kor/index.php?id=21,152,0,0,1,0>, (12.03.2010).
- Baker, Ulus, “F-Tipi, Mernis ve İnternet: Hapishanenin İçi Ve Dışı”, (t.y.), <http://www.korotonomedy.net/kor/index.php?id=21,230,0,0,1,0> (16.12.2010).
- Bauman, Zygmunt (2006), **Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları**, (Çev.Abdullah Yılmaz), 2.Baskı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bernauer, James W. (2005), **Foucault’nun Özgürlük Serüveni**, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Beyer, Peter, **Globalization and Glocalization**, (t.y.), <http://learners.in.th/file/asakya/globgloc.pdf>, (15.01.2010).
- Callinicos, Alex (2005), **Toplum Kuramı: Tarihsel Bir Bakış**, İstanbul: İletişim Yayınları .
- Caluya, Gilbert, “Foucault and Everyday Security: Lessons From The Panopticon”, (t.y.), <http://www.unisa.edu.au/hawkeinstitute/publications/foucault-25-years/caluya.pdf>, (17.03.2010).

- Cheng, Jia-Lu (2008), “On Control Societies: A Deleuzian Postscript”, http://www.ioe.sinica.edu.tw/chinese/seminar/081213/qcheng2_Jia-Lu%20Cheng.pdf, (20.03.2010).
- Corsetti Giancarlo and Gernot J. Müller (2007), **Twin Deficits, Openness and the Business Cycle**, <http://www.eui.eu/Personal/corsetti/research/eea2007.pdf>, (10.02.2010).
- Deveci, Cem (1999), “Foucault’nun İktidar Kavramsallaştırılma sında Siyasal Boyutun Ayırıştırılmazlığı”, **Doğu Batı Dergisi** (9), Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Dammasch, Sabine (2000), **The System of Bretton Woods**, <http://www.wv.uni-magdeburg.de/fwwdeka/student/arbeiten/006.pdf>, (16.03.2010).
- Deleuze, Gilles, “Denetim Toplulukları”, (t.y.), (Çev.Ulus Baker), <http://www.korotonomedia.net/kor/index.php?id=6,24,0,0,1,0>, (01.03.2010).
- Deleuze, Gilles, “Postscript on the Societies of Control”, (t.y.), <http://libcom.org/library/postscript-on-the-societies-of-control-gilles-deleuze>, (12.02.2010)
- Foucault, Michel (2005a), **Seçme Yazılar 1:Entelektüelin Siyasi İşlevi**, (Çev.Ferda Keskin), 2.Baskı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Foucault, Michel (2005c), **Seçme Yazılar 2: Özne ve İktidar**, 2.Baskı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, Michel (2005b), **Seçme Yazılar 3: Büyük Kapatılma**, 2.Baskı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, Michel (2007), **Seçme Yazılar 4: İktidarın Gözü**, 2.Baskı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, Michel (2006a), **Hapishanenin Doğuşu**, (Çev.Mehmet Ali Kılıçbay), 3.Baskı, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Foucault, Michel (2006a), **Kelimeler ve Şeyler**, (Çev.Mehmet Ali Kılıçbay), 3.Baskı, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Foucault, Michel, “Discourse and Truth: The Meaning of Parrhesia, <http://foucault.info/documents/parrhesia/foucault.DT1.wordParrhesia.en.html> (11.03.2010).

- Foucault, Michel (1980), “Two Lectures”, <http://www.ualberta.ca/~rmorrow/Resources/F-power%20%20lectures-power.pdf>, (25.01.2010).
- Foucault, Michel (1968) , “This is Not A Pipe”, <http://foucault.info/documents/foucault.thisIsNotaPipe.en.html> (14.02.2010).
- Gangi, Robert (2009), “The High Cost Of Empty Prsions”, <http://pelicanbayprisonproject.org/features2009.htm>, (20.04.2010).
- Hobsbawm, Eric (2008), **Devrim Çağı (1789-1848)**, 5.Baskı, Ankara: Dost Kitabevi.
- Jensen, Anders Fogh (2005), **Projects of Time and Space**, [http://www.filosoffen.net/tekst/projektsamfundet/projects%20of%20time%20and%20space\(0512\).pdf](http://www.filosoffen.net/tekst/projektsamfundet/projects%20of%20time%20and%20space(0512).pdf), (12.12.2010).
- Kant, Immanuel (1784), “Aydınlanma Nedir”, http://web.adu.edu.tr/akademik/mbal/metin_bal_Courses_instructed_by/Course_Texts/Aydinlanma_Nedir_Kant.pdf, (11.10.2010).
- Knigge, Michael (2010), **New NATO strategy must square the circle between old and new threats**,<http://www.dw-world.de/dw/article/0,,5567150,00.html>, (20.05.2010).
- Martin, Butcher (2007), “**NATO, Riga and Beyond**”, <http://www.acronym.org.uk/dd/dd84/84nato.htm>, (21.02.2010)
- Natarajan, Serge (2003), Richard Sennett: The Corrosion of Character The Personal Consequences of Work in the New Capitalism, http://www.stephanehaefliger.com/campus/biblio/017/17_82.pdf, (21.12.2010).
- Negri, Toni, “**Siyasal Alanın Krizi**”, (t.y.) <http://korotonomedy.net/kor/index.php?id=7,31,0,0,1,0> (10.12.2010).
- Orwell, George, (1949), **1984**, <http://www.wissensnavigator.com/documents/Orwell1984.pdf>, (10.12.2010).
- Orwell, George, “Politics and the English Language”, http://mla.stanford.edu/Politics_&_English_language.pdf (12.12.2010).
- Overhaus, Marco (2006), **NATO Transformation beyond Riga - From Crisis Reaction to Long-term Planning?**, <http://www.deutsche-aussenpolitik.de/index.php?/resources/dossiers/riga06/Riga.php>, (25.12.2010).

- Schifferes, Steve (2009), **Lesson for G20 from 1933 London summit**, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/7954532.stm>, (11.04.2010)
- Tomlinson, John (2003), **Globalization and Cultural Identity**, <http://www.polity.co.uk/global/pdf/gtreader2etomlinson.pdf> , (17.12.2010).
- URL, **Share the World Resources** (2008), <http://www.stwr.org/globalization/world-bank-poverty-figures-what-do-they-mean.html> (17.04.2010).
- URL, **NATO Strategic Concept**, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_56626.htm, (11.10.2010).
- URL, **NATO's Strategy Of Flexible Response And The Twentieth Century**, <http://www.globalsecurity.org/wmd/library/report/1986/LLE.htm>, (21.12.2010).
- URL, **Analysis And Recommendations Of The Group Of Experts On A New Strategic Concept For NATO**, <http://www.nato.int/strategic-concept/expertsreport.pdf>, (20.05.2010).
- URL, The end of the Bretton Woods System (1972–81), <http://www.imf.org/external/about/histend.htm>, (11.04.2010).
- URL, **Time and Space Compression**, <http://it.stlawu.edu/~pomo/mike/timespac.html>, (21.12.2010).
- URL, **Share the World Resources** (2008), <http://www.stwr.org/globalization/world-bank-poverty-figures-what-do-they-mean.html> (17.04.2010).
- URL, Daily Guide (2009), **“One billion people are hungry”** <http://www.modernghana.com/news2/223684/1/one-billion-people-are-hungry.html>, (20.03.2010).
- URL Human Development Report (2009), http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2009_EN_Summary.pdf, (11.03.2010).
- Ünay, Sadık (2009), **IMF ve Küresel Misyon Arayışı**, (<http://www.setav.org/ups/dosya/6585.pdf>), (15.04.2010).
- Wagner, Peter (1994), **A Sociology of Modernity: Liberty and Discipline**, London and Newyork: Routledge.
- Walmsey, Rol, (2008), **“World Prison Population List”**, http://www.kcl.ac.uk/depsta/law/research/icps/downloads/wppl-8th_41.pdf, (21.04.2010).

Yaşayan, Gökçen (2009), “Beden: Estetikten Arzuya”, http://www.felsefeekibi.com/dergi12/s12_y9.html, (11.03.2010).

ÖZGEÇMİŞ

Rezzan Ersoy 12.02.1986 tarihinde Trabzon'da doğdu. Trabzon Kanuni Anadolu Lisesi'ni bitirdikten sonra Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde lisans eğitimine başladı. 2006-2007 döneminde Erasmus programı aracılığıyla Macaristan'da, Eszterházy Károly Főiskola'da Siyasal Bilimler eğitimi gördü.2008 yılında 3.66 ortalamaıyla ikincilik derecesiyle mezun oldu.Çocukluğundan bu yana, hep iyi bir yazar ve iyi bir akademisyen olmayı düşleyen Rezzan Ersoy, alanında eğitime devam etme kararı aldı ve 2008 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde Yüksek Lisans programına başladı.İyi derecede İngilizce bilmekle beraber, temel düzeyde Almanca ve Rusça da bilmektedir.Temel ilgi alanları, sosyoloji, felsefe, siyaset bilimi, uluslararası hukuk ve uluslararası ceza hukukudur.